

ዝርዝር መግለጫ (Profile) ሕድሕድ ፕሮጀክት ሓሳባት ኢንቨስትመንት

ሕርሻ

ምፍራይን ምድላውን ቅብኣት እኸልታትን ውፅኢቶምን

ኣብ ክልልና ዘይቲን ካልኣት ፍርያታት ንምድላው ዝውዕሉ ዝተፈላለዩ ቅብኣት እኸልታት (ሰሊጥ፣ ኒሁግን) ይፈርዩ። ኣብ ሃገርና ኣብ ዓመት ከባቢ 4 ሚሊዮን ኩንታል ሰሊጥ ዝፈሪ እንትኾን ካብዚ ውሽጢ ኣብ ክልልና ከባቢ 1.5 ሚሊዮን ኩንታል ይፈሪ። ኣብ 2005/2006 መፍረያይነት ብማእኸላይ 6 ኩ/ል ኣብ ሂ/ር ዝነበረ እንትኾን በቢዓመቱ ምሕያሽ ኣርእዩ እዩ። ኣብ ዞባ ምዕራብ ወረዳታት ቃ/ሑመራ፣ ፀገዴን ወልቃይትን ዝርከብ ምህርቲ ሰሊጥ ብዓይነቱ ዓዕዳ ብጣዕሙ ድማ ተመራጺ መዓዛ ዝወነነ ብምዃን ንምቕላጥ (hulling)፣ ጥሕንያን ቸኮሌትን ካልኣት ፍረያትን ግልጋሎት ዝውዕል ኮይኑ ኣብ ዓለም ዕዳጋ ሑመራ ታይፕ እንዳተባህለ ይፍለጥ። ሕዚ እንጥቀመሉ ዘለና ኣገባብ ምፍራይ ምህርቲ ሰሊጥ ብወሳኛይ መልክዑ ባህላውን ድሑርን ኮይኑ ብርክት ዝበለ ጉልበት ሓይሊ ሰብ ስለዝጠልብን ብምዃን ካብ ካልኣት ከባብታት ሃገርና እውን ብፍላይ ድማ ኣብ እዋን ዘርኢ፣ ዓህያይን ዓጺድን ብርክት ዝበለ ሓይሊ ሰብ ዘዋፍር እዩ።

ኮይኑ ግና ክብሪ ወሲኹ ብዘይምኻዱ ናብ ሰፊሕ ናይ ኣውሮፓን ካልኣት ምዕራብ ሃገራትን ዕዳጋ ኣትዩ ዝግባእ ጥቕሚ ኣይተረኸበን። ካብዚ ብተወሳኺ ኣብ ወረዳታት ታ/ኣድያቦ፣ ላ/ኣድያቦ፣ ኣ/ፅምብላን ፀለምትን ብድምሩ ልዕሊ 380,000 ሂ/ር መሬት ንሰሊጥ ልምዓት ክውዕል ዝኸእል እንትኸውን እስካብ ሕዚ ዝለምዕ ዘሎ ግን ትሕቲ 362,000 ሂ/ር እዩ። ብፍላይ ናይ ከባቢ ሰሜን ምዕራብ ሰሊጥ ልዕሊ 50% ናይ ዘይቲ ትሕዝቶ ዘለዎ ኮይኑ ንምፅማቕ ምህርቲ ዘይቲ ተመራጺ እዩ።

ብተመሳሳሊ ምህርቲ ኒሁግ ኣብ ወረዳታት ፀገዴ፣ ወልቃይት፣ ፀለምቲን ካልኣት ወረዳታት ዝፈርይ ኮይኑ ብሓፈሻ ኣብ 2005 ዓ/ም እንትረከ ካብ 9253 ሂ/ር መሬት 62467 ኩንታል እንዳፈረየን ብተመጣጣኒ ዋጋ ኣብ ዕዳጋ ዝርከብን ምህርቲ እዩ። ዝተገበሩ መፅናዕትታት

ከም ዝሕብርዎ ብናይ ሰብ ጉልበት ዝሰርሓ ኣናእሽተይ ማሸናጎ ብምጥቃም ካብ 3 ኪሎ ኒውግ ሓደ ሊትሮ ዘይቲ ምርካብ ይካኣል።

ፍርያት ኦቾሎኒ ኣብ ወረዳታት መረብ-ለኽ፣ጣ/አበርገለን ሳ/ሳምረን ብውሱን መልክዑ ኣብ ወረዳ ቆላ ተምቤን ናይ ምፍራይን ምቕራብን ስራሕቲ ዝተጀመረ ኮይኑ ክሳብ ሓዚ ዘሎ ስራሕቲ ከባቢ 2215 ሄ/ር በዚ ዘራእቲ እዙይ ዝተሸፈነ ኮይኑ መፍረያይነት ብማእኸላይ ብሄ/ር 18.44ኩ/ል ክበፅሕ ኪኣሉ ኣሎ። እዚ ምህርቲ ዙይ ክብሪ ተወሲኹል ናብ ዝተፈላለየ ውፅኢታት ብምቕያር ንዝበለፀ ተጠቃምነት ክስርሓሉ ዝኸእል ዓውደ ስራሕ እዩ። ዓመታዊ ጠለብ ዘይቲ ብልዒ ሃገርና ቡብዓመቲ ምስ ምውሳኽ በዝሒ ህዝብን ዕቤትን እንዳወሰኸ ይመፅእ ኣሎ። ካብዚ ውሽጢ ብናይ ዓዲ ውሽጢ ምህርቲ ዝሸፈን ዳርጋ ዘየለ ኮይኑ ካብ ወፃኢ ዝኣትው እዩ።

ዕዳጋ ጥረ ሰሊጥ ሃገርና ብዋናነት ቻይና እንትኸውን ከምኡውን እስራኤል፣ ጃፓን፣ ዱባይ፣ ኔዘርላንድ፣ ዝኣመሰላ ዓድታት ውን ተጠቀምቲ እዮን። ካብዚ ፍርያት ዝበለፀ ተጠቀምቲ ክንከውን እንተኾይንና ክብሪ ብምውሳኽ ሰደድ ብምግባር እቶት ሸርፊ ወፃኢ ምዕባይ ይካኣል እዩ። ብተወሳኺ ተረፊ ምህረቲ ከም ንቀለብ እንስሳ መቀነባበሪ ፍልፍል ጥረ ኣቕሓ ኮይኑ ዘገልግልን ኣብ ምውሳኽ ምህርቲ ውፅኢት እንስሳት ዓብይ ግደ ኣለዎ።

ሰሊጥ ካብ መፍረይቲ ምእኹል ናብ ዝኾኑ ቀዳማይ ብርኪ ማእኸላት ዕዳጋ ቀሪቡ ብነፃ ስርዓት ዕዳጋ መሰረት ገይሩ ብመቕረብቲ ምህርቲ ዕዳጋ ECX ተሸያይጡ ብኢክስፖርተራት ኣቢሉ ናብ ዕዳጋ ዓለም ይቐርቡ።

ምፍራይ ምሩፅ ዓሌት ስርናይን ሕሩጭፋ ብሪካ (food complex)

ክልልና ትግራይ ኣብ ዝሓለፈ 10 ዓመታት ኣብ ሕርሻ ዝላዓለ ምውሳኽ መፍረያይነትን ፍርያትን ተራእዩ እዩ። እዙይ ብኣጋጣሚ ዝተፈጠረ ዘይኮነስ ዘመናዊ ሜላ ሕርሻ ብምትእትታውን ዘመናዊ እታወታትን ቴክኖሎጂታትን ብምጥቃምን ተታሓሒዙ ዝመፀ እዩ። ስለዝኾነ ብፍላይ ፍርያት ስርናይ ደጉዓን ወይና ደጉዓን ዝምቐውን ስርናይ ብስፍሓት ንምፍራይ ዓዕሪ እንዳተገበረ ፀኒሑ እዩ። ኣብዞም ከባብታት ልዕሊ 132,577 ሄ/ር ንልምዓት ምህርቲ ስርናይ ዝምቐው መሬት ይርከብ። ዝተመሓየሸ ወይ ምሩፅ ዓሌት ስርናይ ንፋብሪካታት ብፍላይ ንምግቢ መቀነባበርቲ (Food complex) ክቐርብን ዓቕሚ መፍረያይነት ዝውስኹ ቴክኖሎጂታት ብምትእትታው ፍርያት ስርናይ ካብዚ ሓዚ ዘሎዎ

ብማእኸላይ ከባቢ 38 (ከምኡ ድማ ሓልሓሊፉ ክሳብ 70 ኩ/ኣብ ሂክታር ክርከብ ዝጀመረ) ናብ ማእኸላይ ልዕሊ 80 ኩንታል ብሂክታር ንምብጻሕ ይክእል እዩ።

እዙይ ክሳብ ሓዚ ዘሎ ዓመታዊ ፍርያት ምህርቲ ከባብን ሙ/ዘርእን ስርናይ ክልልና 4,459,108.9 ኩንታል ኮይኑ ሓዚ እውን ዘይተመልአ ክፍተት ዕዳጋ ኣሎ። ስለዝኾነ ሰብ ሃፍትን ማሕበራትን ኣብዚ ዘርፊ ምፍራይ ዝተመሓየሽ ዓሌት ስርናይ ናይ ምቅንብባር ስራሕቲ ክስርሓሉ ዝግባእ ዓውደ ስራሕ እዩ።

ምድላውን ምቅንብባርን ምህርቲ ጥራምረ

ኣብ ደጉንታት ወይና ደጉንታትን ካብ ዘሎ ተሓራሲ መሬት ልዕሊ 50,261 ሄ/ር ንልምዓት ምህርቲ ጥራምረ ዝምቸውን እዩ። ዓቕሚ መፍረያይነት ዝውስኹ ቴክኖሎጂታት ብምትእትታው ካብዚ ሕዚ ዘለዎ ብርኪ መፍረያይነት ከባቢ 15 ናብ ኩንታል ብሂክታር ንምብጻሕ ምስራሕ ዝሓትትን ትፅቢት ዝግበረሉን ዓውደ ስራሕ እዩ።

ምህርትታት ጥራምረ ትሕዝቶ ሃናዒ ምግቢ ልዑል ብምኻኑን ንመጣዕምቲ ምግቢ ግልጋሎት ዝውዕል ብምኻኑ ኣብ ዕዳጋ ዘለዎ ተጠላብነት እናወሰኸ ይመፅእ ኣሎ። ካብዚ ብተወሳኺ ኣብ ዓለም ዕዳጋ ዝሓሸ ጠለብን ዋጋ ዘርክብ ምህርቲ ብምኻኑ ኣቀነባቢርካን ክብሪ ወሲኽካ ምልኣኽ ወሳኒ ዝኾነሉ ሃዋህው ይረኣ ኣሎ። ስለ ዝኾነ ናይ ውሽጢ ዓዲ ይኹን ወፃኢ ዓዲ ዕዳጋ ኣማሪፅካ ምጥቃም ዘኸእል ሰፊሕ ዕድል ዘለዎ ዘርፊ ስራሕ እዩ።

ብተወሳኺ ምስ ዕቤት ቁጠባ ክልልን ምስ ምስፋሕ ከተማታትን ተጠቃምነት ተጠቃምነት ተቐነባብረ ምግቢ ናይ ኣመጋግባ ስርዓትን ዘመናውነትን ብፍላይ ናይ መንግስትን ድርጅታትን ቁፃር ሰራሕተኛታት ዝኾኑ ናይ ግዜ ፅበት ዘለዎም ካልኣት ተጠቀምትን ስለጥ ምድላው ሰዓት ዝሓትትት ዝተቐነባብረ ብትሕዝቶ ዝበልፀገን ምህርቲ ተመራፅነቱ እንዳሰፍሖን እንዳማዕበለን ዝመፅእ ዘሎ ፅቡቕ ናይ ዕዳጋ ኣማራጺ እዩ።

ኣብዚ ዘርፊ ተዋፊሮም ንዝሰርሑ ሰብ ሃፍትን ማሕበራትን ኣብዚ ከባቢ ብትሑት ዋጋ ኣቕርቦት ጉልበት ሓይሊ ሰብ ዘሎ ምኳኑ ናይ መሬት ልሙዕነት ብምህላውን ተወዳደሪ ምህርቲ ንምፍራይ ዘኸእል ዕድል ኣሎ። ብተወሳኺ ፅሬትን መጠንን ኸዓቢ ንምግባር ንዘን ምግቢ መቀነባብርቲ ንጥረ ኣቕሓ ተጠላብነት ዘለዎም ዓይነታት ስርናይ ብምምራትን ብምቕራብን ዝሓሸ ዋጋ ከርክብ ዝኸእል መዋፃኣይ እዩ።

ምፍራይን ምቡቃልን ስገም ቢራ

ኣብ ክልልና ደጉዓን ወይና ደጉዓን ከባብታ ንፍርያት ቢራ ስገም ዝምቐውን ልዕሊ 60000 ሄ/ር መሬት ይርከብ። ኣብዚ ንልምዓት ምህርቲ ስገም ዝምቐውን ዝተመሓየሸ ወይ ምፋፅ ዓሌት ስገም ንፋብሪካታት ቢራ ክቐርብ ዝኸእልን ዓብይ ዕዳጋ ዘለዎን እዩ።

ኣብ ሃገርና 5 ፋብሪካታት ቢራ ዘለዎ እንትኾን 91,739 ቶን ብቐለ ስገም ተጠቐመን እየን። ብተመሳሳሊ 2 ናይ ብቐለ ስገም ዝዳልዎ ፋብሪካታት ኣለዎ። ኣብ ሓፂር እዋን ናብ ምፍራይ ዝሰጋገራ 3 ፋብሪካታ ቢራ እውን ኣብ ግምት እንትኣቱ ተወሳኺ ጠለብ ከምዝህሉን ነዚ ዝመልእ መፍራይ ከምዘድልን ምግማት ይክእል። ካብዚ ብተወሳኺ በቢ ዓመቱ ክህሉ ዝኸእል እንትረክ ሰፊሕ ብፍላይ ድማ ኣብ 7 ዓመታት ዝህሉ ናይ ብቐለ ጠለብ ብ83%፣ ማእኸላይ ዕቤት 12% ብዓመት ክህሉ እዩ። ካብ ውሽጢ ዓዲ ፍርያት ክሸፈን ዝኸእል ኣቐርቦት 30,000 ቶን ብዓመት እዚ ክፍተት ንምምላእ ካብ ደገ ክኣቱ ዘለዎ ቐረብ 27,650 ቶን ብዓመት 27.6 ሚሊዮን ናይ ኣመሪካ ዶላር ዝውድእ እዩ።

ውፅኢት ጣፍ (እንጀራን ውፅኢት እንጀራን) ንሰደድ ምፍራይ

ኣብ ክልልና ካብ ዘሎ ተሓራሲ መሬት 1.5 ሚሊዮን ሄ/ር እቲ 130,000 ሄ/ር ዝኣክል ንዘራእቲ ጣፍ ዝመቐው ኮይኑ መፍራይይነትውን ካብ ዓመት ናብ ዓመት እናወሰኸ ካብ ዝመፁ ዘለው ምህርትታት ሓድ እዩ። ፍርያት ክልልና እንትንርኢ በቢዓመቱ ልዕሊ 2,291,054.4 ኩ/ል ዝበፅሐ ዝተፈላለዩ ቴክኖሎጂታትን እታወታትን ብምጥቃም ምህርቲ ንምዕፃፍ እናተሰርሐ እዩ።

ስለ ዝኾነ ምህርቲ ጣፍ ካብ ዓመት ናብ ዓመት እናወሰኸ ዝመፀኡን ምስ ምትእትታው ቴክኖሎጂ ዕቤት መፍራይይነት ተታሓሒዞ ወሰኸ ፍርያት ዋላ እንተሃለወ ካብ ውሽጢ ዓዲ ዕዳጋ ሓሊፉ ናብ ዓለም ዕዳጋ ቐሪቡ ተጠቓምነትና ዘረጋገፀ ኣይኮነን። ካብዚ ብምብጋስ ምህርቲ ጣፍ ብቐጥታ ሰደድ ብምግባር ዘየዋፅኦን ልዑል እቶት ዘየርክብን ስለዝኾነ እዚ ምህርቲ ክብሪ ብምውሳኽን ናብ ዝተፈላለዩ ውፅኢታት (ንኣብነት ኮሮንሾ፣ ብስኩትን ኩኪስን፣ ፍርፍር ወዘተ) ኣብ ውሽጢ ዓድን ወፃኢን ዝሓሸ ዕዳጋ ምፍጣርን ምልማድን ከምኡውን ሰደድ ምግባር ይክእል እዩ።

ቃንጫ እኸሊ ምፍራይን ምድላውን

ትግራይና ዝተፈላለዩ ዘራኢቲታት ቃንጫ እኸሊ ንምፍራይ ዘኸኸል ምቕው ስነ ምህዳር ዘለዎ እያ። ኣብ ቆላታትን ወይና ደጉዓን ከባብታት ክልልና ካብ ዘሎ ተሓራሲ መሬት ልዕሊ 585,660 ሃ/ር ንልምዓት ቃንጫ ዘራኢቲ ዝምቐውን እዩ። ዝተመሓየሽ ወይ ምሩፅ ዓሌታት ቃንጫ ዘራኢቲ ንፋብሪካታት ብፍላይ ንዝተፈላለዩ ምግብን መስተን መቀነባበርቲ ትካላት ምጥያሽን ነዚኦም ዘድሊ ፍርያት ቃንጫ ዘራኢቲ ብስፍሓት ምምራትን ተቐነባቢሮም ብዝሃለቐ መልክዕ ናብ ተጠቓሚ ምቕራብን ዝሓሸ ዋጋ ክረክብ ምግባር ዘይተሰርሐሉ ዓውዲ ስራሕ እዩ።

እስካብ ሕዚ ብባህላዊ ሜላ ዝፈርይ ዝነበረ ብዘመናዊ ሜላ ብምፍራይን ካብ ፍርያታት ቃንጫ እኸሊ ሕሩዌ፣ ኣረቂ፣ ቢራ፣ ፊልተር ስዋ ዝበሉ ፍርያታት ሰደድ ብምግባርን ፍልፍል ሸርፊ ወፃኢ እንገብረሉ ዕድላት ኣለና። ስለ ዝኾነ ኣብዚ ዘርፊ ተዋፊሮም ንዝሰርሑ ሰብ ሃፍትን ማሕበራትን ሓደ መማረፂ ክኸውን ይኸኸል እዩ።

ምምራትን ምቕንብባርን ሩዝ

ኣብ ክልልና ንልምዓት ዘራኢቲ ሩዝ ዝስማዕምዑ ቆላታት ጀቕጀቕ ብስፍሓትን ፅሬትን ምፍራይ ዝካኣል እዩ። እዚ መፍረያይነት ብምውሳኽ ኣብ ምርግጋፅ ምግቢ ውሕስና ናይ ባዕሉ ተራ ክፃወት ዝኸኸል ምህርቲ ክኸውን ዝጀመረ እዩ።

ኣብ ቆላታት ክልልና ሕዚ ዘሎ ብማእኸላይ መፍረያይነት 45 ኩ/ል ብሃ/ር ካብ ዘለው ተሓራሲ መሬት ልዕሊ 6200 ሃ/ር ንልምዓት ምህርቲ ሩዝ ዝምቐውን ዝተመሓየሽ ወይ ምሩፅ ዓሌት ሩዝ ብምምራት ተፃርዖ ብዘመናውነት ተግሺጉ ናብ ዕዳጋ ብምቕራብ ካብ ወፃኢ ዝኣቱ ዘሎ መጠኑ ኣዝዩ ልዑል ዝኾነ ምህርቲ ሩዝ ብምትካእ እነውዕኦ ዘሎና ናይ ወፃኢ ሸርፊ ምድሓን ይካኣል እዩ። እዚ ዓቕሚ መፍረያይነት ዝውስኹ ቴክኖሎጅታት ብምትእትታው ፍርያት ሩዝ ካብዚ ሕዚ ዘሎ ከባቢ 49.3 መፍረያይነት ብርኪ ናብ ልዕሊ 80 ኩ/ል ኣብ ሃክታር ንምብፃሕ ምስራሕ ዝሓትትን ትፅቢት ዝግበረሉን ዓውደ ስራሕ እዩ።

ምህርቲ ሩዝ ክብሪ ብምውሳኽ ናብ ዝተፈላለዩ ፍርያታት ንኣብነት እንጀራ፣ ጋዓት፣ ቅጫ፣ ስዋ፣ ኣረቂ ወዘተ ብምቕያር ናብ ዓዲ ውሽጥን ወፃኢን ዕዳጋ ምቕራብ ይካኣል። በዚ መሰረት ሰብ ውልቀ ሃፍትን ማሕበራትን ምህርቲ ሩዝ ኣፃሪካ ብምዕሻግን ናብ

ዝተፈላለዩ ውፅኢታት ብምቕያርን ንባዕሎምን ንሃገርም ተጠቃሚ ምግባር ይኸኢሉ እዮም።

ፕሮጀክት መስኖ ልምዓት

ሳልሳ፣ ካቶላክ፣ ፅሚቕ ኮሚደረን ፅሚቕ ካልኦት ፍራምረን ምድላው

ቆላታት፣ ወይና ደጉግን ደጉግን ክልል ትግራይ ንኣሕምልትን ፍራምረን ምህርቲ ዝተመቐዉ ከባቢታት እዮም። ካብዚኦም ውሽጢ ኮሚደረ፣ ማንጎ፣ ባናና፣ ኣራንሺ፣ ዘይትሁን፣ ኣፕል፣ ፓፓያ ብሰፊሕ ዝፈርይ ኮይኑ ተፈጥሮኣዊን ብምኳኑ ተመራፃይ እዩ። ኮሚደረ ኣብ ዝተፈላለዩ ወረዳታት ዞባታት ደቡብ፣ ደቡብ ምብራቕ፣ ምብራቕ፣ ማእኸላይን ሰሜን ምዕራብን ብሰፊሑ እንዳተመረተ ዝርከብ ኮይኑ እዚ ምህርቲ ብምንቅንብባር ናብ ዕዳጋ ንምቕራብ መንግስቲ ናይ ዘርኢ ምምሕያሽ ስራሕቲ እንዳካየደ ይርከብ። ከም ማንጎ፣ ባናና፣ ኣራንሺ፣ ዘይትሁንን ፓፓያን ዝመሳሰሉ ፍራምረ ድማ ኣብ ኩሉ ወረዳታት እዚ ክልል ዝፈርይ ኮይኑ ብፍላይ ሩባ ተኸዘ ኣብ ዝሓልፈሎም ወረዳታት፣ መረብ ለኸ፣ ራያ ዓዘቦ፣ ኣላማጣ፣ ሳ/ዓ/እምባ፣ ቆላ ተምቤን ብበዝሒ እንዳፈረየ ይርከብ። ብተመሳሳሊ ናይ ደጉግ ፍራምረ ዓሌት ዝኾነ ኣፕል ኣብ ደጉግ ወረዳታት ክልልና (ኦፍላ፣ እ/መኸኒ፣ ኣፅቢ ወንበርታን ደጉግ ተምቤንን ተተኸሉ ፅቡቕ ውፅኢት እንዳምፀኦ ዝርከብ ኮይኑ ናይ ምስፋሕ ስራሕቲ እንዳተኸየደ ድማ ይርከብ።

ኣብ ክልልና ካብ ዝፈርይ ኮሚደረ ናይ ኮሚደረ ፅሚቕ፣ ካቶ ኣፕ፣ ሳልሳን ክምረት ዝኸኢል ኮይኑ ካብ ማንጎ፣ ባናና፣ ኣራንሺ፣ ዘይትሁንን ፓፓያን ዝተፋላዩ ዓይነት ፅሚቃት፣ ጃም፣ ማርማላታን ክራሽን ክምረቱ ይኸኢሉ። እዞም ኣሕምልትን ፍራምረን ብዓይነትን ዝተመሓየሹ ዘርእታእ እንዳተማሓየሹ እንትኾን ብዘመናዊ መንገዲ ምምራት ግን ኣብ ጅማር ዘሎን ብዙሕ ክስራሓሉን ዘለዎ እዩ።

ኣብዚ ሕዚ እዋን ኣብ ሳኢ ዝተገልፁ ፍርያታት ብብዓመቱ ምስ ምውሳኽ በዝሒ ህዝብን ቁጠባዊ ዕቤትን ጠለቦም እንዳወሰኸ ይመፅእ ኣሎ። ኣብዚ ሕዚ እዋን ዘሎ ጠለብ ብናይ ዓዲ ውሽጢ ምህርቲ ዝሸፈን ውሱን ኮይኑ ቀሊል ዘይባሃል ዝተቐነባበረ ፍርያት ኣሕምልትን ፍራምረን ካብ ወፃኢ ዝኣትው እዩ። ይኹን 'ምበር ኣብ ክልልና ዘሎ ተፈጥሮኣዊ ዓቕሚ ምፍራይ ኣሕምልትን ፍራምረን ኣብ ጥቕሚ እንተዊኢሉ ካብ ክልል

ሐሊፉ ናብ ካልኦት ከባብታት ሃገርናን ወፃኢ ዓዲ ብፍላይ ንኣዕራብ ዓድታትን ሰደድ ብምግባር ዓብይ ጥቕሚ ክርከብ ይኸእል።

ልምዓት ተምሪ

ተምሪ ኣብ ቆላን ትሑት መጠን ዝናብ ኣብ ዘለዎ ከባብታት ክፈርይ ዝኸእል እዩ። ኣብ ክልልና ድማ ነዚ ፍርያት ዝምቸው ቆላ ናይ ኣየር ፀባይ ዘለዎም ከባብታት ይርከቡ እዮም። ብፍላይ ወረዳታት ቃፍታ ሑመራ፣ ወልቃይትን ፀገዴን ንምፍራይ ተምሪ ኣዝዩ ተመራፂ እዩ። ብተመሳሳሊ እዚ ተኸሊ ኣብ ወረዳታት ቆላ ተምቤን፣ ጣንቋ ኣበርገለን ሳ/ሳምረን ክፈርይ ይኸእል። ኣብ ክልልና ብሓፈሻ ሰፊሕ መሬት ብተምሪ ክለምዕ ዝኸእል ኮይኑ እስካብ ሕዚ ኣብ ጥቕሚ ዘይዋዓለ ዕቕር ሃፍቲ እዩ።

ኣብዚ ቆላ ከባብታት ንኢንቨስትመንት ምህርቲ ልምዓት ተምሪ ዝውዕል ሰፊሕ መሬት ዘሎ እንትኾን ንዝምህርቲ ዝኸውን ቀረብ ማይ ውን ካብ ዝናብን ካብቲ ከባቢ ዝርከቡ ሓጋይ ምስ ክረምቲ ዝውሕዙ ፍባታት ምርካብ ይካኣል እዩ። ተምሪ ብዘለዎ ተፈጥሮአዊ ትሕዝቶ ካብ ዝተፈላለዩ ሕማም ዝካላኸል ኮይኑ ኣብ እዋን ናይ ሞስሊም ፆም ዓብይ ተደላይነት ዘለዎ ፍረ ተኸሊ እዩ። ናይ ዓዲ ውሽጢ ፍርያት ተምሪ ምስ ድሌት ስለ ዘይመጣጠን ሃገርና ካብ ካልኦት ሃገራት ብምምፃእ ዓመታዊ ብዙሕ ናይ ወፃኢ ሸርፊ ኣብዚ ምህርቲ ተውዕል እያ።

ምህርቲ ተምሪ እሴት እንተይወሰኸካ ናብ ዕዳጋ ክቐርብ ዝኸእል ኮይኑ እሴት ብምውሳኽ ድማ ከም ናይ ተምሪ ማልማላታን ሚስ ዝመሰሉ ምህርቲ ብዘመናዊ መንገዲ ብምፍራይ ናብ ዕዳጋ ምቕራብ ይካኣል። ተምሪ ብጣዕሙ ተፈታዊ ኣብ ልዕሊ ምኳኑ ብፍላይ ኣብ ዓዲ ዓዕራብ ሰፊሕ ዕዳጋ ዘለዎን ብዘመናዊ መንገዲ ኣልሚዕኻ ክልልና ሓንቲ ካብተን ተምሪ መፍረይቲ ምግባርን ናይ ወፃኢ ሸርፊ ምርካብ ይካኣል።

ልምዓት ወይኒ

መብዛሕትኡ ክፋል ክልልና ንልምዓት ወይኒ ኣዝዩ ምቸው ከምዝኾኑ ውዕኢትን ዝተፈላለዩ መፅናዕትታት የመላኽቱ። ብፍላይ ኣብ ወይና ደጉዓን ቆላን ከባብታት ነዚ ተኸሊ ንምልማዕ ዝምቸው ኮይኑ ካብ ከርሰ ምድርን ገፀምድርን ማይ ተጠቐምካ ምልማዕ ይካኣል። እስካብ ሕዚ ኣብ ወረዳታት ራያ ኣላማጣ፣ እንደርታ፣ ዓድዋን ወርዲለኸን ኣብ

ልምዓት ወይኒ ዝሳተፉ ዘለዉ ሰብ ሃፍትን ገባራትን ዘተባብዕ ውፅኢት እንዳረኽቡ ይርከቡ። ካብዚ ብምብጋስ ኣብ ኩሎም ዞባታት ክልልና ብፍላይ ወይና ደጉዓን ቆላን ናይ ኣየር ፀባይ ዘሎም ከባብታት ንልምዓት ወይኒ ምቕው እዩ። ዝተፈላለዩ መፅናዕትታት ብዝተረኸበ ሓበሬታ መሰረት ንፍርያት ወይኒ ክውዕል ዝኽእል ሰፊሕ ኣብ ክልልና ዝርከብ ኮይኑ እስካብ ሕዚ ኣብ ጥቕሚ ዝወግለ ኣዝዩ ትሑት ምዃኑ እዩ።

ወይኒ እሴት እንተይወሰኸካ ናብ ዕዳጋ ክቐርብ ዝኽእል ኮይኑ እሴት ወሲኸካ ድማ ከም ወይኒ ጠጅ፣ ሻምፓኝ ዝመሰሉ መስተታትን ዝቆንጠወ ዕሬቱ ዝሓለወ ወይኒ ብምእሻግ ንዓድን ንወፃኢ ዕዳጋን ምቕራብ ይኽእል። እዚ ምህርቲ ኣብ ክልልና ሓዱሽን ኣብ ጥቕሚ ዘይዋግለ ኮይኑ ኣብ ወይኒ ክፍርየሎም ዝኽእሉ ከባብታት ብርክት ዝበለ ብተመጣጣኒ ዋጋ ክርከብ ዝኽእል ጉልበት ሓይሊ ሰብ ዘሎ እንትኾን ብስራሕቲ ሕርሻ ዝሰልጠነ ዝተማህረ ሓይሊ ሰብ ብበዝሒ ሰልጢኑ ኣብ ዕዳጋ ይርከብ።

ኣብዚ ሕዚ ኣዋን ኣብ ዝተፈላለዩ ክፋል ሃገርና ወይኒ እንዳፈረየ ወይኒጠጅ፣ ሻምፓኝ ዝመሰሉ መስተታትን ካልኦት ምህርታትን ንምፍራይ እንዳወግለ ዘሎ ኮይኑ ዓመታዊ ጠለብ ወይኒ ሃገርና እንዳግበየን ኣብ ሃገርና ምስ ዝራኣይ ዘሎ ዕቤት ቁጠባ ተተሓሕዙ ጠለብ ፍርያት ወይኒ ብፍላይ ወይንጠጅ ብብዓመቱ እንዳወሰኸ ዝመፅእ ዘሎ ኮይኑ ኣብ 2003 ኣ.ም ልዕሊ 1.063 ሚሊየን ሊትሮ ምህርቲ ወይንጠጅ ኢምፖርት ብምግባር ልዕሊ 23 ሚሊየን ዶላው ወፃኢ ከምዝተገበረ መረዳእታታት የመላኽቱ። እዚ ኣብ ዓድና ሰፊሕ ዕዳጋ እንዳረኽበ ዝመፅእ ዘሎ ምህርቲ ብምዃኑ ኣብዚ ምህርቲ ብሰፊሕ ኢንቨስትመንት ብምትእትታው ንዓዲ ውሽጥን ወፃኢን ዕዳጋ ብምቕራብ ሰፊሕ እቶት ምርካብ ይካኣል እዩ።

ልምዓት ቃንጫ ሽኮር

ልምዓት ቃንጫ ሽኮር ብዋናነት ንምፍራይ ምህርቲ ሽኮር ብተወሳኺ ድማ ሞላሰስ፣ ኢታኖል፣ ፍልፍል ቀለብ እንስሳ ካልኦትን ምህርትታት ዝውዕል ኮይኑ ምስ ወሰኸ በዝሒ ህዝብን ምስ ምዕባይ እቶት ሃገርናን ምምሕያሽ ኣመጋግባን ተደላይነቱ እንዳወሰኸ ዝኸይድ ዘሎ ፍርያት እዩ። ቃንጫ ሽኮር ኣብ ሃገርና ኣብ ዝተፈላለዩ ክልላት ክፈርይ ዝኽእልን ኣብ ክልልና ውን ከምጅማሮ ብርኪ እንዳፈረየ ዝርከብ ምህርቲ ሕርሻ እዩ።

ብመሰረት እዚ እዚ ዓውደ ኢንቨስትመንት ብቀጻሊ ብስፍሐት ክስራሓሉ ዝኸእል ኮይኑ ብዓይኒ ዕዳጋ እንትረኣይ ምህርቲ ቃንጫ ሸኮር ምስታፍ መወጻኢይን መትረፋይን እዩ።

ኣብ ክልልና ምህርቲ ፍርያት ቃንጫ ሸኮር ሓዱሽ ዋላ እንትኾነ ኣብ ምዕራባዊ ዞባ ወረዳታት ክልልና (ቃ/ሑመራ፣ ወልቃይትን ፀገዴን) ብስፍሐት ክለምዕ ይኸእል። ካብዚ ብተወሳኺ ኣብ ዞባ ሰሜን ምዕራብ ወረዳታት ታ/ኣድያቦን ላ/ኣድያቦን ኣብ ደቡባዊ ዞባ ድማ ኣብ ወረዳታት ራያ ዓዘቦን ራያ ኣላማጣን ክለምዕ ይኸእል። ኣብዚ ዝተጠቐሰ ከባብታት ንኢንቨስትመንት ዝኸውን እኹል መሬት ዘሎ እንትኾን ኩነታት ኣየሩ ድማ ቆላን ነዚ ፍርያት ዝስማዕምዎ እዩ። ነዙይ ድማ ኣብዞም ከባብታት ቃንጫ ሸኮር ክልምዑ ዝኸእል እኹል ናይ ክርሰ ምድርን ወሓዝቲ ፍባታትን ኣለዉ።

ኣብ ስራሕቲ ምፍራይ ቃንጫ ሸኮር ብምስታፍ ሰብ ሃፍቲ ይኹኑ ማሕበራት ንባዕሎም ንሃገሮምን ተጠቀምቲ ምግባር ይኸእሉ እዮም። በዚ ኣቢሎም ኣብዚ ሕዚ እዋን ቃንጫ ሸኮር ብምፈራይን ኣብ ዓዲ ውሽጢ ተተኪለንን ኣብ ምትካል ዝርከባ ፋብሪካታት ሸኮር ብምቕራብ ዓብይ ትርፌ ክርክብ ይኸእል። ካብዚ ብተወሳኺ ትርፌ ምህርቲ ናብ ወጻኢ ብምልኣኽ ናይ ወጻኢ ሸርፊ ሃገርና ምምዕባል ይከኣል።

ፋብሪካ ሸኮር ኣብ ክልልና ኣብ ወረዳ ወልቃይት ከባቢ መዘጋ ኣብ ምህናዕ ዝርከብ ኮይኑ ሰብ ውልቀ ሃፍቲን ማሕበራትን ነዚ ዝህነፅ ዘሎ ፋብሪካ ቃንጫ ሸኮር ክቐርቡ ዝኸእል ኮይኑ ብተወሳኺ ናይ ባዕሎም ፋብሪካ ሸኮር ብምትካል ምህርቲ ቃንጫ ሸኮር ብምፍራይን ክብሪ ብምውሳኽን ሸኮር ከምኡውን ሞላሰስን ኢታኖልን ዝመሳሰሉ ተረፊ ምህርታት ብምፍራይ ናብ ዓዲ ውሽጢ ዕዳጋን ንሰደድ ብምቕራብ ዝላዓዐለ እቶት ምርካብ ይኸእል እዩ።

ልምዓትጡጥ

ልምዓት ጡጥ ንምህርቲ ጨርቂ፣ ናይ ሕክምና እታወታትን ካልኦትን ዝውዕል ኮይኑ ምስ ወሰኽ በዝሒ ህዝብን ምስ ምዕባይ ሃገራትን ተደላይነቱ እንዳወሰኸ ዝኸድን ካብ መሰረታዊ ድሌታት ንምምላእ ዝሕግዙ ናይ ሕርሻ ምህርቲ ሓደ እዩ። ጡጥ ኣብ ሃገርና ኣብ ዝተፈላለዩ ክልላት ዝፈርይ ኮይኑ ኣብ ክልልና ውን እንዳፈረዩ ዝርከብ ምህርቲ ሕርሻ ሓደ እዩ።

አብ ክልልና ምህርቲ ፍርያት ጡጥ አብ ምዕራባዊ ዞባ ወረዳታት ቃ/ሑመራ፣ ወልቃይትን ፀገዴን ብስፍሓት ይርከብ። ካብዚ ብተወሳኺ አብ ዞባ ሰሜን ምዕራብ ወረዳታት ታ/አድያቦ፣ ላ/አድያቦ፣ ፀለምትን አ/ፅምብላ አብ ዞባ ማእኸል አብ ወረዳታት ቆላ ተምቤን፣ ጣ/ አበርገለ አብ ደቡባዊ ዞባ ድማ አብ ወረዳታት ራያ ዓዘቦን ራያ አላማጣን ክምረት ይኸእል። አብዚ ዝተጠቐሰ ከባብታት ንኢንቨስትመንት ዝኸውን እኹል መሬት ዘሎ እንትኹን ኩነታት አየሩ ድማ ቆላን ነዚ ፍርያት ዝስማዕማዕ እዩ።

አብ ስራሕቲ ምፍራይ ጡጥ ብምስታፍ ሰብ ሃፍቲ ይኹኑ ማሕበራት ንባዕሎም ንሃገሮምን ተጠቀምቲ ምግባር ይኸእሉ እዮም። በዚ አቢሎም አብዚ ሕዚ እዋን ካብ ወፃኢ ናብ ሃገርና እንዳአተወ ዝርከብ ምህርቲ ጡጥ ብምትካእ ናብ ዓዲ ውሽጢ ዝርከባ ፋብሪካታት ዓለባ ብምቕራብ ዓብይ ትርፌ ከርከብ ዝኸእል ኮይኑ፣ አብ ሃገርና ብብዓመቱ እንዳወሰኸ ዝኸድ ዘሎ እንዳስትሪ ፍርያት ዓለባ ዝህሉ ጠለብ ንምምላእ መጠን ምህርቲ ጡጥ ካብ ሕዚ ዘሎ ብዝተፃፀፈ ምውሳኽ ዘይተርፍ ኮይኑ ሓዚ ብዘሎ እውን ተኹን እኹል ቀረብ ብዘይምህላዉ እዚ ዓውደ ኢንቨስትመንት አዋፃኣይ እዩ። ካብዚ ብተወሳኺ ትርፌ ምህርቲ ናብ ወፃኢ ብምልኻኽ ናይ ወፃኢ ሸርፊ ሃገርና ምምዕባል ይከኣል። ብካልእ ወገን ፍርያት ጡጥ እሴት ብምውሳኽ (ብምድሃዕ፣ ምፍታልን ናብ ክዳን ብምቕያር) ዝላዓለ ትርፌ ምርካብ ይካኣል። ካብ ጡጥ ዝርከብ ተረፊ ምህርቲ ብፍላይ ድማ ፍረ ጡጥ ዘይቲ ምፍራይ ስለዝካኣል ተወሳኺ ፍልፍል እቶት ክኸውን ይኸእል።

በዚ መሰረት አብ ልምዓት ጡጥ ብሓፈሻ አብ ምድሃዕ፣ ምህርቲ ዓለባ ኢንቨስትመንት ናይ ምስታፍ ዓብይ ዕድል አሎ። ዕዳጋ ፍርያት ጡጥ ክልልና አብ ዝርከቡ ናይ ዓለባ ፋብሪካታት መድሓኒት ፋብሪካታት እንትኹኑ አብ ሃገርና እውን ተመሳሰሊ ዓለባ ፋብሪካታት መድሓኒት ፋብሪካታት ነዚ ምህርቲ ክጥቀሙ ዝኸእሉ እዮም። ካብዚ ብተወሳኺ ሃገራት ኤስያ፣ አውሮፓን አዕራብን ንናይ ክልልና ጡጥ ምህርቲ ሰፋሕቲ ዕዳጋ እዮም።

ቅመማቅመም

ብዓለም ለኽ ብርኪ ሰፊሕ ተቐባልነት ዘለዎም ዕራቶም ዝሓለዉ ዝተፈላለዩ ዓይነት ቅመማ ቅመማት አብ ክልልና ይፈርዩ እዮም። ካብዚአም ውሽጢ አባዕኹ፣ ሰሰግ፣ ፃዕዳን ቅመምን ፀሊም ቅመም፣ አዝሙት፣ ሞቕሞቆ፣ ሸንፋእ፣ ዕርድ፣ ፃዕዳን ፀሊምን አወሱዳ፣

ድብላልን ካልኮትን ኣብ ዝተፈላለዩ ናይ ኣየር ፀባይ ዘለዎም ናይ ክልልና ክፍልታት ይፈርዱ። እዞም ቅመማ ቅመማት ዓብይ ጠለብ ዘለዎምን ንዝተፈላለዩ ግልጋሎታት እዚውን ንምግብነት፣ ንምግብ መመቀሪን ንመድሓኒትነትን ክውዕሉ ዝኸእሉ እዮም።

ሃገርና ብብዝሒ ቅመማ ቅመም ካብ ዝጥቀም ሃገራት ትምደብ። በዚ መሰረት ኣብ ሃገርና ዘሎ ዕዳጋ ቅመማ ቅመም ዓዕርዩ ሰፊሕን ንመፃኢ ውን እንዳሰፍሐ ዝኸድን እዩ። ካብኡ ኣሊፉ ኣብ ክልልና ዝፈርይ ቅመማ ቅመም ንወፃኢ ዓድታት ብምልክኽ ጥቕሚ ምርካብ ንፃዲ ድማ ናይ ወፃኢ ሸርፊ ከርክብ ይኸእል። ናይ ክልልና ፍርያት ቅመማ ቅመም ክዕድጉ ካብ ዝኸእሉ ሃገራት ሃገራት ኤስያ፣ ኣውሮፓን ኣዕራብን ይርከብዎም።

ምህርቲ ፍርያት ቅመማ ቅመም መብዛሕትኡ ኣብ ደጉዓ፣ ወይና ደጉዓን ሓውሲ ቆላን ቦታታት ኣብ ምፍራይ ይርከቡ። እዞም ፍርያት ቅመማ ቅመም ኣብ ብርክት ዝበሉ ወረዳታት ዞባ ማእኸል፣ ምብራቕ፣ ደቡብ ምብራቕ፣ ደቡብ፣ ሰሜን ምዕራብን ደጉዓ ከባብታት ምዕራብን ክልልና ብስፍሓት እንዳፈረየ ይርከብ። ኣብዞም ዝተጠቐሱ ከባብታት ንኢንቨስትመንት ዝኸውን ብፍላይ ኣብ በረኽቲ ቦታታት እኹል መሬት ዘሎ እንትኾን ኩነታት ኣየሩ ድማ ደጉዓን ሓውሲ ቆላን ብምኳኑ ንፍርያት ቅመማ ቅመም ዝስማዕማዕ እዩ። ፍርያት ቅመማ ቅመም እኹል ማይ ኣብ ዘለዎምን ልሙዕነት ሓመዱ ትሑት ኣብ ዝኾነ መሬትን ክፈርዩ ዝኸእሉ ኮይኖም ብዘመናዊ መንገዲ ብምልማዕ መፍረያይነቶም ብምውሳኽን ፅሬት ብምምሕያሽን ዝሓሸ ረብሓ ከርክቡ ይኸእሉ እዮም። ፍርያት ቅመማ ቅመም ካብ ምፍራይ ኣሊፉ ብዘመናዊ መንገዲ ብምድላውን ብምቅንብባርን ናብ ውሽጢ ዓድን ወፃኢን ዕዳጋታት ብምቕራብ ዝላዓለ እቶት ምርካብ ይካኣል እዩ።

ምፍራይን ምድላውን ድንሽን ስኳር ድንሽን

ኣብ ክልልና ልምዓት ድንሽ ትኹረት ተዋሂብዎ ኣብ ምልማዕ ካብ ዝርከቡ ኣሕምልቲ ሓደ እዩ። ፍርያት ድንሽ ንምምሕያሽ ድማ ትካላት ምርምር ኣካላት ዝላዓለ ፃዕሪ እንዳገበሩ ይርከቡ። ዛጊድ ዕቡቕ ፍርያት ከርክቡ ዝኸእሉ ዘርእታት ድንሽ ኣብ ክልልና ተኣታትዮም ይርከቡ። ድንሽ ሓይል ወሃቢ ምግብ ኣብ ልዕሊ ምኻኑ ኣብ ክልልና ብሰፊሑ ንምግብነት እንዳዋፃለ ይርከብ። ኣብ ዝሕዚ እዋን ድንሽ ብተበታተነ መልክዕ ብሓረስታይ እንዳፈረየ ዝርከብ ኮይኑ ጠለብ ተጠቓማይ ፍርያት ድንሽ ግን ዘዕግብ ኣይኮነን። ድንሽ ብዘመናዊ መንገዲ ዓመት ሙሉእ ብመስኖ ተሓጊዝኻ ብምልማዕ ዝላዓለ

ረብሐ ክርከቦ ይኸአል። ኣብ ክልልና ንፍርያት ድንሽ ዝምቐው ሰፊሕ መሬት ዝርከብ እንትኾን መፍረያይነቱ ውን ብሂክታር እስካብ 250 ኩንታል ይበፀሕ። ልምዓት ድንሽ እሴት እንተይተወሰኸ ኣብ ዝተፈላለዩ ናይ ክልልና ይኹን ናይ ሃገርና ከባብታት ንዕዳጋ ክቐርብ ዝኸአል ኮይኑ ካብኡ ሓሊፉ እሴት ብምውሳኽ ብመልክዕ ችግሩን ናይ ድንሽ ሕሩዌ ብምድላው ንናይ ዓዲ ውሽጥን ወፃኢን ዕዳጋ ምቕራብ ይካኣል።

ልምዓት ድንሽ ኣብ መብሃሕትኡ ከባብታት ክልልና ኣብ ደጉዓ፣ ወይና ደጉዓን ሓውሲ ቆላን ከባብታት ብፅቡቕ ክፈርይ ይኸአል። በዚ መሰረት ዓመት ሙሉእ ወራዲ ማይ ኣብ ዘለዎም ዞባታት ሰሜን ምዕራብ፣ ደቡብ፣ ማእኸላይን ምብራቕን ሰፊሕ ናይ ድንሽ ምህርቲ ብምፍራይ ናብ ዕዳጋ ምቕራብ ይካኣል። ኣብ ልምዓት ድንሽ ምስታፍ መወፃኣይን መትረፋይን ብምኻኑ ኣብዚ ዓውዲ ብምስታፍ ንባዕልኻን ንሃገርን ምጥቃም ይካኣል እዩ።

ልምዓት ቅንጥሻራ

ኣብ ክልልና ናይ በረኻ ቅንጥሻራ ኣብ እዋን ክረምቲ ሓላሓሊፉ ዝርከብ ብባህላዊ መንገዲ ንምግብነት ዝውዕል ምዃኑ ይፍለጥ። ኣብዚ ሕዚ እዋን ቅንጥሻራ ኣብ ዓለምና ብዘለዎ ናይ ምግብ ትሕዝቶ ብፍላይ ብፕሮቲን ዝበልፀገ ብምዃኑ ሰፊሕ ተጠላብነት እንዳረኽቦ ዝመፅእ ዘሎ እዩ። ኣብ ሃገርና እውን ብዘመናዊ መንገዲ ዓመት ሙሉእ ንምልማዕ ናይ ምርምር ትካላት ዝተፈላለዩ ስራሕቲ እንዳሰርሑ ይርከቡ። በዚ መሰረት ቅንጥሻራ ኣብ ክልልና ዝለምዓሉ ኩነታት እንዳተፈጠረ እዩ። ልምዓት ቅንጥሻራ ብትኩስን ደሪቐን ናብ ዕዳጋ ክቐርብ ይኸአል። እዚ ፍርያት ብፍላይ ኣብ ነዊሕ ናይ ልምዓት ሰፊሕ ዕዳጋ ከም ዝህልዎን ንተጠቀምቲ ፍልፍል ዝተመጣጠነ ምግብ ከምዝኾን ይእመን።

ቅንጥሻራ ኣብ ዝኾነ እዋን ኣብ ዝተፈላለዩ ስነ ምህዳርን ንእሽተይ ቦታን ክለምዕ ዝኸአል እዩ። ብፍላይ ናይ ቦታ ፅበት ኣብ ዝረአየሉ ናይ ከተማ ቦታታት ንእሽተይ ቦታ ብምውሳድ ሰፊሕ ናይ ቅንጥሻራ ምህርቲ ብምፍራይን ናብ ዕዳጋ ብምቕራብን መትረፋይን ተጠቃምን ምዃን ይካኣል እዩ። ሰብ ሃፍቲ ኣብዚ ዓውደ ስራሕ እንተተዋፈሮም ንባዕሎምን ንሃገሮምን ተጠቀምቲ ምግባር ይኸአሉ እዮም። በዚ ኣቢሎም ኣብዚ ሕዚ እዋን ካብ ወፃኢ ሃገር ናብ ሆቴላትን ሱፐርማርኬታትን ዝቐርብ ዘሎ ምህርቲ ቅንጥሻራ ብምትካእ ናብ ዓዲ ውሽጢን ወፃኢን ዕዳጋታት ብምቕራብ ሸርፊ ወፃኢ ምርካብን ተጠቃሚ ምዃንን ይካኣል እዩ።

ሃፍቲ እንስሳን ውፅኢት ሃፍቲ እንስሳን

ልምዓት ፀባ ውፅኢት ፀባን

ሃገርና ብብዝሒ እንስሳት ካብ ኣፍሪካ ቀዳመይቲ ካብ ዓለም ካዓ ታሽዓይቲ ትኹን እምበር ብፍርያት ፀባ ግና ዘመክሕ ውፅኢት የብላን። መረዳእታታት ከምዝሕብርዎ ኣብ 2005 ኣቆፃፅራ ኣውሮፓውያን ናይ 48,951,297 ብር ዝግመት ፀባ ካብ ወፃኢ ዝኣተወ እንትትከውን እዚ ካብ ወፃኢ እናደግካ ዝኣትው መጠን ፀባ ካብ እዋን ናብ እዋን እናወሰኸ ኣብ 2010 ኣቆፃፅራ ኣውሮፓውያን ናብ 118,559,962 ብር በዒሑ እዩ። ኣብ ዓለምና ነብስ ወክፍ ሰብ ኣብ ዓመት ብማእኸላይ 105 ሊትሮ ፀባ ክምገብ እንተሎ ኣብ ሃገርና ግና ነብስ ወክፍ ሰብ ኣብ ዓመት 19 ሊትሮ ጥራሕ ይምገብ። በዚ መሰረት ኣብዚ መዳይ ኢንቨስት ምግባር ክንደይናይ ከምዘዋፅእ የርኢ እዩ።

ኣብ ክልልና ፍርያት ፃባ ካብ እዋን ናብ እዋን እንዳዓበየ ዝመፅእ ዘሎ ኮይኑ ኣብዚ ሕዚ እዋን ኣብ ዓመት 194,552 ቶን ፀባ እንዳፈረየ ይርከብ። ካብ ዝርከቡ ምህርቲ ሳኣን ውሕሉል ኣተሓሕዛ ብርክት ዝበለ መጠን ንብኸነትን ምብልሻውን ተቃሊዑ ይርከብ። ስለዚ ዝተረኸበ ፃባ ብግቡእ ኣብ ጥቕሚ ንምውዓል ናብ ዝተፈላዩ ውፅኢት ፀባ (ሕሩጭ ፀባ፣ ጠስሚ፣ ፎርማጅ፣ኣይስ ክሬምን እሹግ ፀባ) ንምልዋጥ መቀነሳበሪ ትካላት ንምህናፅ ምቕው ባይታ ኣሎ።

ዝለዓለ ምህርቲ ፃባ ክህቡ ዝኸሉ ዝተፈላለዩ ዓሌታት ከፍቲ ኣብ ክልልና ዝርከቡ ኮይኖም ብፍላይ ግና ኣብ ሃገርና ካብ ዝርከቡ ዓሌታት ከፍቲ ብፀባ ዝለዓለ ትሕዝቶ ዘለዎም ዓሌት በጋይት ብስፍሓት ይርከቡ። ብሓፈሻ ኣብ ክልልና ክርከብ ዝኸእል መጠን ፀባ ኣብ ዝሓፀረ እዋን ካብዚ ሕዚ ዘለዎ ኣዝዩ ክዓቢ ከምዝኸእል ሓበርቲ ምልክታት ኣለዉ። ካብዚኦም ድማ ምጥያሽ ማእኸል መውቆቢ ዓሌት በጋይት ሉመራ፣ ምምሕያሽ ጨገረት ከፍቲን ከምእዉን ምትእትታው ዝተማሓየሽ ቀለብ እንስሳ ምጥቃስ ይካኣል።

ኣብ ዝሓለፉ ዓመታት ናይ ከባብና ከፍቲ ጨገረት ብምምሕያሽ ፍርያት ፀባ ንምዕባይ ብሰብ ሰራሕ ምውሳብ እንስሳ ዓበይቲ ስራሕቲ ተሰሪሖም እዮም። በዚ ድማ ርኡይ ለውጢ ፀባ ወሰኽ ተመዝጊቡ እዩ። ብፍላይ ኣብ ዘሓለፉ ክልተ ዓመታት ኣብ ሙሉእ ትግራይ ብመደብ ሰብ ስራሕ ምድቓል እንስሳን ብወፍሪ ሲንክሮናይዜሽንን ልዕሊ 70,000 ኣላሕም ምስ ናይ ወፃኢ ዓሌታት ተዳቂለን እየን። ብዚ መሰረት ቀፀልቲ ዓመማውቲ ሩኡይ ወሰኽ

ፍርያት ፀባ ክምዝምዝብ ትፅቢት ይግበር። ነዚ ዓብይ ወሰኽ ፀባ መቀነባበሪ ትካላት ኢንቨስትመንት እንተዘይተኻይዱ ካብ ፀባ ዝርከብ ረብሓ ክንድዝድለይ ኣይኾንን።

ኣብ ክልልና ጨገረት ምምሕያሽን ልምዓት ቀለብ እንስሳን ኣሲርካ ምቅላብን፣ ምስፋሕ ግልጋሎት ሕክምና እንስሳት፣ ተረፍ ፍርያት ኢንዱስትሪ ምውሳኽ፣ ካብ እዋን ናብ እዋን ከተማታት ምዕባይን ምስፋሕን፣ ምስፍሕፋሕ ቱሪዝምን፣ ከምኡውን ምዕባይ ነብስ ወከፍ ኣታዊ፣ ዕቤት በዝሒ ህዝቢን ምምሕያሽ ስርዓት ኣመጋግባን ስለዘሎ ሰብ ውልቀ ሃፍትን ማሕበራትን ኣብ ምፍራይ ፀባን ምቅብንባር ውፅኢት ፀባን (extending shelf life) ብምውፋር ንዕዳጋታት ዓዲ ውሽጥን ወፃኢን ብምቕራብ ንባዕሎምን ሃገሮምን ክጠቕሙሉ ዝኽእሉ ዓውደ ኢንቨስትመንት እዩ።

ልምዓት ደርሆ

ኣብ ክልል ትግራይ 4,583,948 ናይ ከባቢ ዓሌትን 419,178 ዝተመሓየሻ ዓሌትን ብድምሩ 5,003,126 ደርሆ ይርከባ። ብፍርያት ውፅኢት ደርሆ እንትርእይ ድማ ኣብ 2002 ዓ/ም 8,318.7 ኩ/ል ስጋን 65,494.2 ኩ/ል እንቋቐሖ ዝፈረየ እንትኸውን እዚ ፍርያትዚ ኣብ 2005 ዓ/ም ናብ 48,040 ኩ/ል ስጋን 73,485.4 ኩ/ል እንቋቐሖን ክዓብይ ክኢሉ እዩ።

ኣብዚ ሕዚ እዋን ዝተመሓየሻ ዓሌት ደርሆ ናይ ምትእትታው ስራሕ ብሰፊሖ እናተኻየደ ይርከብ። ነዚ ዝድግ ናይ መቐለ ማእኸል ምርባሕ ደርሆ እንቋቐሖ 1,000,000 ናይ ሓደ መዓልቲ ዕድመ ዘለወን ጨቋቐቲ ደርሆ ናይ ምፍራይን ምቅራብን ዓቕሚ ዘለዎ ትካል ይርከብ።

ብመንፅር ዕዳጋ እንትረእ ውፅኢት ፍርያት ደርሆ ሰፊሕ ክፍተት ዝረኣሉ እዩ። ዛጊድ ብውልቀ ውስናት ደርሆ እናፍረይካ ደርሆን እንቋቐሖን ናብ ዕዳጋ ካብ ምቕራብ ወፃኢ ብዘመናዊ ኣተሓሕዛን ደርሆን ውፅኢት ደርሆን እናቀነባበሩ ናብ ውሽጢ ዓዲ ይኹን ናብ ወፃኢ ዓዲ ዕዳጋ ዘቅርብ የለን። ስለዚ ኣብዚ ዓውደ ስራሕ ምውፋር ብፍላይ ናብ ዕዳጋ ውሽጢን ደገን ብቕራብ ዓብዩ እቶት ከርክብ ዝኽእል ዕድል ኣሎ።

ልምዓት ዓሳ

አብ ወሓዝቲ ዕቁራት ናይ ማ አካል ካብ ዝርከብ ብተወሳኺ ምስ ምህናፅ ዓበይትን ማእኸለዎት ገድባት ቅሙጥ ሃፍቲ ዓሳ ሃገርና ካብ እዋነ ናብ እዋነ እናዓበዩ ከም ዝኸይድ ዝእመን ኮይኑ አብዚ ሕዚ እዋን ሃገርና 50,000 ቶን ስጋ ዓሳ ናይ ምፍራይ ዓቅሚ ዘለዎ ኮይና ክሳብ ሕዚ አብ ጥቅሚ ዝወዓለ ግና ካብ 20% ዘይበልፅ ምኻኑ መረዳእታታት ይሕብሩ። ካብዚ ዝፈረየ ዓሳ አብ ዝሓለፈ ዓመት 60 ቶን ናብ ማእኸላይ ምብራቅ ዕዳጋ ሰደድ ተገይሩ እዩ። አብ ክልልና ዘሎ መጠን ሃፍቲ ዓሳ ብሙሉእነት ንምፍላጥ ሰፊሕ መፅናዕትታት ዘድሊ ኮይኑ ብዝተኻየዱ ውስናት መፅናዕትታት መሰረት ካብ ቃላይ ሓሸንገ 3300 ኩ/ል፣ ካብ ግድብ ተከዘ 17700 ኩ/ልን ካብ ሩባ ተከዘ 70000 ኩ/ል ስጋ ዓሳ ብድምር 90,000 ኩ/ል ስጋ ዓሳ አብ ዓመት ንምፍራይ ዘኸእል ዕቕር ሃፍቲ አሎ።

እዚ ናይ ክልልና ዕቕር ሃፍቲ ምስቲ ናይ ክልልና ማያዊ አካላት ንልምዓት ዓሳ ምቕው ምኻኖምን ንልምዓት መስኖ ተባሂሎም ዝህነፁ ዘለዉ አናእሽተይን ማእኸለዎትን ግድባት አብ ዝሓፀረ እዋን ብዕዕፊ ክዓብይ ከምዝኸእል አብ ዝሓለፉ ዓማውቲ ናብ ግድባት ዝተአታተዉ ሙሩዓት ዓሌት ዓሳታት መፈረያይነቶም ብምግምጋም ምግማት ይከአል። እዚ ብናይ ተፈጥሮ ከይዲ ዝርከብ ፍርያት እንትኸውን፣ ብሰብ ስራሕ ምርባሕ ዓሳ ማለት ብlaqua culture ዓሳ እናፍረኻ ናብ ውሽጢ ዓድን ወፃኢን ዕዳጋታት እናቅረብካ ዝለዓለ አታዊ ንምርካብ ዘተአማምን ባይታ አሎ።

አብዞም ማያዊ አካላት ክልልና ተመረፅቲ ዓሌታት ዓሳ ከም ቀረሶ፣ አምባዛ፣ ብልጫን ዱባን ካብቶም ብበዝሒ ዝርከቡ ገሊኦም እንትኾኑ ብፍላይ አብ ዕዳጋ ተመራፂ ዝኾነ ዓሌት ቀረሶ ዓሳ ስነ ምህዳር ክልልና ዝምቕው ብምኻኑ አብ ዝሓፃረ እዋን ብዙሕ ፍርያት ብምሃብን ልዑል ዋጋ ብምምፃእን ዝፍለጥ ስለዝኾነ አብዚ ዓውዲ እዚ ንዝዋፈሩ ኢንቨስተራት ዘዋዕእ ምኻኑ ይእመን።

ፕሮጀክት ልምዓት ቀለብ እንስሳ

አብ ፍርያትን መፍረይነትን ሃ/እንስሳ ብመጠንን ብፅሬትን ለውጢ አብ ምምፃእ ካብቶም ቁልፊ እታወታት ሓደ ቀለብ እንስሳ እዩ። መብዛሕቱ ዝርከብ ቀለብ እንስሳት ካብ ተረፈ ፍርያት ዝራእቲ /ሓሰር፣ ቡቕቡቕ፣ ቃንጫን ንፋይን/ እንትኸውን እዚአቶም ከዓ ዘለዎም ትሕዝቶ ንጥረ ነገር አዝዩ ዝተሓተ ብምኻኑ መጠንን ፅሬትን እንሳስን ውፅኢት እንስሳን ክትሕት ገይሩዎ እዩ።

ሓምለዎይ ቀለብ ካብ እዋን ክረምቲ ወፃኢ ክቐርብ ኣብ ምክኣል ክፍተት ዘሎ ብምኻኑ ካብዚ ክርከብ ዝኸእል ኣስተዋፅኦ ክጎልህ ኣይክኣለን። ብተወሳኺ ኣብ ከባቢና ዝርከብ ሓምለዎ ቀለብ እንስሳት ትሕዝቶ ምግብነቶም ዋላ ካብ ተረፍ ዝራእቲ ኣዕርዮም ዝሕሹ እንተኾነ ኣብ ፍርያት እንስሳትና ዘምፅእዎ ለውጢ ክንድትዝድለ ኣይኮነን። ኣብዚ እቲ ቀንዲ ዕንቅፋት ንከባቢና ዝሰማምዑ ዓይነታት ቀለብ እንስሳ ዘይምህላው እዩ። እዚ ክኸውን ዝኸኣለ ስጋን ፀባን ኣብ ምፍራይ ዝለዓለ ትሕዝቶ ምግብ ዘለዎም ንከባቢና ዝሰማምዑ ዓሌት ቀለብ እንስሳ ኣብ ምብሃሕ ዝተዋፈሩ ኢንቨስተራት ብዘይምህላዎም እዩ። ብክባር ናይ ወፃኢ ሸርፊ ተዓዲነም ናብ ክልልና ተኣታቲዮም እናለምዑ ዝርከቡ ዓሌታት ቀለብ እንስሳ ኣለዉ። እዞም ቀለብ እንስሳት ናይ ሳዕሪን ቆፅላ መፅሊን ዓይነታት ኮይኖም ብትሕዝቶ ምግብነቶም ዝለዓሉ ኣብ ምህርቲን ምህርታዊነት እንስሳን ውፅኢት እንስሳት ምውሳኽ ዓቢዩ ኣስተዋፅኦ ከምዘለዎም ዝተረጋገፁ ንኸባቢና ዝምቐዉን እዮም። መብሃሕቶም እዞመ ዓይነት ቀለብ እንስሳታት ኣብ ወይና ደጉዓን ደጉዓን ዝለምዑ እዮም።

ስለዚ ውፅኢት እንስሳትና ክዓቢ ቀለብ ብስፍሓት ምልማዕ የድሊ። ኣብ ሃገርና ብዘይካ ኣብ ደብረ ዘይት ዝርከብ ምርምር ቀለብ እንስሳት ካሊእ ብውልቀ ይኹን ብማሕበር ዘርኢ ቀለብ እንስሳት ዘፍሪ ኣካል ኣዝዩ ውሑድ እዩ። ኣብዚ እቲ ጥቕሚ ብክልተ መልክዕ ምርኣይ ይክኣል፤ እቲ ዋና ዘርኢ ኣፍሪኻ ብዝለዓለ ዋጋ ብምሻጥ ዝርከብ ኣተዊ እንትኸውን እቲ ካልኣይ ካዓ ድሕሪ ዘርኢ ምፍላይ ብቐጥታ እቲ ሓሰሩ ብምሻጥ ወይ ንልምዓት ፀባን ምህግርን ብምውዓል ዝርከብ ኣታዊ ይኸውን። ስለዚ ኣብዚ ዘፈር ህዚ ዝዋፈር ኢንቨስተር ተጠቀቃሚ ከምዝኸውን ይእመነሉ።

ኣብ ክልልና ኣብ ምህግርን ፍርያት ፀባን ብውሱናት ሰብ ሃፍትን ማሕበራትን ቀለብ እንስሳ ከምዝዳሎ ርዱእ ኮይኑ ስፍሓትን በዝሑን ግን ኣዝዩ ትሑት ምኻኑ ምርኣይ ይክኣል እዩ። ብፍላይ ግን bone meal, meat meal, fish meal, bone and meat meal መኖ ኣብ ምቅንብባር ዝተዋፈሩ ኣካላት ኣብ ክልልና የለዉን። እዚኦም ዓይነት ቀለብ እንስሳ ከዓ ፍርያት እንስሳት ኣብ ምዕባይ ዓብዩ ግደ ኣለዎም። ስለዚ ኣብ ክልልና ቀለብ እንስሳት ብምቕንብባር ንዕዳጋ ዘቐርብ ፋብሪካ መዋእለ ንዋይ ምፍሳስን ካብዚ ተረባሓይ ምኻን መዋፃኣይን ገና ዘይተተንከፊ መዳይ እዩ። ዕዳጋ ዝምልከት ርሑቕ እንተይክድካ ኣብ ክልልና ንሃገርና ንዓብዩ ጠለብ ዝተመሓየሹ ዓይነታት ቀለብ እንስሳት ኣሎ።

ፕሮጀክት ልምዓት ሓሰኻ ሃሪ / Sericulture/

ኣብ ሃገርና ልምዓት ሓሰኻ ሃሪ ካብ እዋን ናብ እዋን እናማዕበለ ይመፅእ ከምዘሎ ዝተፈላለዩ መረዳእታታት ይሕብሩ። ኣብ ክልልና እውን ቅድሚ 8 ዓመት ጀሚሩ ተኣታትዮ እዩ። ይኹን ምበር ክንድት ዝድለ ክሰፍሕን ክምዕብልን ኣይከኣለን። ቀለብ እቲ ሓሰኻ ዝኾነ ተኸሊ ኢንጅሪ ከምኡውን ከም መማረፂ ተኸሊ ጉልዒ ብምልማዕ ዝካየድ ስራሕ ካብቲ ሓሰኻ ሙሩፅን ክባርን ሃሪ እናፍረኻ ናብ ፋብሪካታት ጨርቃ መርቂ ብምቅራብ እተን ፋብሪካታት ድማ ናብ ብጣዕሚ ክባር ዝኾኑ ዓላቡ ብምድላው ናብ ዕዳጋ የቅርበኦ። ነዚ ስራሕ ዝምቐው ስነ-ምህዳር ቆላን ወይናደጉዓን ከባቢ ኮይኑ ኣብ ክልልና ወረዳታት ራ/ኣላማጣ፣ ራ/ዓዘቦ፣ ሰ/ሳምረ፣ ጣ/ኣበርገለ፣ ቆ/ተምቤን፣ መ/ለኸ፣ ወርዒ ለኸ፣ ፀለምቲ፣ ወልቃይት፣ ፀገዴ፣ ቃ/ሉመራ፣ ታ/ኣድያቦ እየን። እዚ ተኸሊ ቦታ ንዘይምሸማይ ምስ ምሕዋይ ተፈጥሮ ሃፍቲ ኣተሓሕዝካ ኣብ መፋሰሳት ምልማዕ ዝከኣል 'ኳ እንተኾነ እቲ ዝበለፀ ውፅኢት ዝርከበሉ ግና ብመልክዕ መስኖ ክለምዕ እንተሎ እዩ። ነዚ ድማ ዞባታት ምዕራብን ሰ/ምዕራብን ከም ተኸዘን ካልኦት ወሓዝቲ ፍባታት ስለ ዝርከቡለን ብፍሉይ ተመረፅቲ ይኾና። ልምዓት ሓሰኻ ሃሪ ብዙሕ ናይ ሰብ ጉልበት ዘይጠልብ ኮይኑ ብቀሊሉን ኣብ ዝተወሰነ መሬት ብቀሊል ቴክኖሎጂ ክለምዕን ዝኸል ዓውደ ስራሕ እዩ።

ንውፅኢት ሓሰኻ ሃሪ ዓብዪ ናይ ዓዲ ውሽጥን ናይ ወፃኢን ዕዳጋ ኣሎ። ኣብ ዓዲ ውሽጢ ብርክት ዝበላ ፋብሪካታት ዓለባ ዝርከባ እንትኾና ብፍሉይ ግና ኣብ ክልል ኦሮሚያ ከተማ ወሊሶ ናይዚ ሓሰኻ ሃሪ ውፅኢት ዝኾነ ዝጠልብ ፋብሪካ ሃሪ ስለዘሎ ዘተኣማምን ዕዳጋ ኣሎ። ካብ ናይ ወፃኢ ዕዳጋ ካዓ ኣብ ምዕራባውያን ሃገራት ብፍሉይ ሃገራት ኣሜሪካ፣ ብሪታኒያ፣ ጣልያን፣ ጀርመን፣ ካብ ኣዕራብ ድማ ሕቡራት ዓረብ ዲሞክራሲ ዝላዓለ ጠለብ ሃሪ ከምዘሎ ምፍላጥ ይከኣል።

ግልጋሎት ጥዕና እንስሳት

ካብ እንስሳትና ዝርከብ ውፅኢት ብፅሬትን ብመጠንን ተወዳዳሪይ ንምጅን ካብቶም ኣገደስቲ እታወታት ሓደ ግልጋሎት ጥዕና እንስሳት እዩ። ኣብ ክልልና ብድማር ከባቢ 15 ሚሊየን እንስሳ ዘቤት ዝርከባ እንትኾና ካብ እዋን ናብ እዋን ሸፋን ግልጋሎት ሕክምና እንስሳት እናሰፍሐ ይኸይድ ዋላ እንተሃለወ እኹል ኣይኮነን። ግልጋሎት ሕክምና እንስሳ ብዝግበር ዘሎ ናይ ኤክስቴንሽን ስራሕቲ ህዝብና እንስሳቱ ናይ ምሕካምን ምኽታብን ልምዲ እንዳዓበየ ይመፅእ ኣሎ። ኮይኑ ግና ተሳትፎ ውልቀ ሰብ ሃፍቲ ኣብ ግልጋሎት ጥዕና እንስሳት ውሱን ብምጅን ክንዲ ዝግባእ ክሰፍሕ ኣይከኣለን።

አብ ሃገርና ካብ ዘለዎ እንስሳ ዘቤት ማለት ከፍቲ፣ በጊዕ፣ ጤል፣ ደርሆ፣ ፈረስ፣ በቅሊ፣ ኣድጊን ግመልን ክልልና 8.93% ብፅሒት እትውንን ከምኻና ኣብዚ ዓውዲ መዋእለ ንዋይ ምውዓል መክሰባይ ምጃኑ ይእመነሉ።

ክልልና፣ ሃገርናን ጎረባብቲ ሃገራትን ብርክት ዝበላ እንስሳት ዝርከበኦን ብምጃኑን ኣብ መዳይ ዓውደ ስራሕ ግልጋሎት ጥዕና እንስሳት ምውፋር ኩነታት ይዕድም። ኣብዚ ዓውደ ስራሕ ዝህልዉ መማረቂታት ኢንቨስትሜንት ድማ ኣብ ዓዲ ውሽጢ ኣፋውስን ናውቲ ሕክምና ብምፍራይ ምክፍፋል፣ ክሊኒክ ብምክፋት ግልጋሎት ሕክምናን ክታቦትን ምሃብ፣ ብኸፋል ዝተመረቱ (semi-processed) ዝተፈለላዩ ኣፋውስን ናውቲ ሕክምና ካብ ወፃኢ ምእታውን ብምውዳእ ምክፍፋል ከም መማረቂ ክረኣዩ ይኸእሉ እዮም።

ምህግርስጋእንስሳት

ኣብ ክልልና ንስጋ ምህርቲ ክውዕሉ ዝኸእሉን ኣብ ዕዳጋ ዓለም እውን ብስጋ ምህርቶም ዓብዪ ጠለብ ዘለዎም ዝተፈለላዩ ዓሌታት እንስሳት ከፍቲ፣ ኣጣልን ኣባጊዕን ይርከቡ እዮም። እዞም ዓሌት ናይ ስጋ እንስሳት ኣብ ዝተፈለላዩ ከባቢታት ትግራይ ይርከቡ።

ብመሰረት ፅንዓት ሃገራዊ ኤጀንሲ ስታትስቲክ ኣብ ክልልና 3,593,395 ከፍቲ፣ 2,874,520 ኣጣልን 1,121,537 ኣባጊዕን ዝርከቡ እንትኾኑ እቶም ዝበዝሑ እንስሳት ኣብ ዞባታት ምዕራብ፣ ሰሜን ምዕራብን ደቡብን ይርከቡ። በጋይት፣ መደነስ፣ ዓራዶን ሃርሞን እቶም ዝተመረፁ ናይ ክልልና ዓሌታ ከፍቲ እዮም። ብተመሳሳሊ ካብ ዓሌታት ኣባጊዕ መደነስ፣ በጋይት፣ ኢሊ፣ አበርገለን ዶገንን ካብ ዓሌታት ኣጣል እውን በጋይት፣ መደነስ፣ ዶግዓ፣ ዊዳርን አበርገለን ዝበሃሉን ብስጋ ምህርቶም ዝፍለጡ ይርከቡ።

ኣብ ክልል ብዘሎ ተነፃፀሪ ዕብዮት እቶት እቲ ህዝቢ፣ ፈጣን ናይ ህዝቢ ቁፅሪ ምውሳኽን ዕብዮት ከተማታት ንስጋ ተጠቓሚ ቁፅሪ ህዝቢ ካብ እዋን ናብ እዋን እናወሰኸ ይኸይድ ኣሎ። ብመሰረት ካብ ቢሮ ሕርሻን ልምት ገጠርን ክልል ትግራይ ዝተረኸበ መረዳእታ ምህርቲ ስጋ ክልልና ኣብ 1996 ዓ.ም ዝነበረ 42,771 ቶን ኣብ 2004 ናብ 60,258 ቶን ከም ዘዓበዩ እዩ። ይኹን እምበር ምስ ጠለብ ተጠቀምቲን ዕዳጋ ዓለም እንትነፃፀር ሰፊህ ክፍተት ኣለዎ።

ሃገርና ኣብ ዓመት ብማእኸላይ 72, 000 ሜትሪክ ቶን ፍሪያት ስጋ ናብ ዓለም ዕዳጋ ሰደድ ናይ ምግባር ዓቕሚ ከም ዘለዎ ዝተፈለላዩ መፅናዕቲታት ዝሕብሩ እንትኾኑ ብፅሒት ሕድሕድ ዓይነት ስጋ ድማ ስጋ ከፍቲ 61%፣ ስጋ ጤል22%፣ ስጋ በጊዕ 10%፣

ስጋ ግመል 7% ከምዝኾነ እዩ። ብኣጠቃላይ ሰደድ ፍሪያት ስጋ ሃገርና ካብ እዋን ናብ እዋን እናዓበየ ይኸይድ ኣሎ። ካብ 1992-2001 ኣብ ዝነበረ እዋን 142,791 ናይ ኣሜሪካ ዶላር ዘውፅእ 52,233 ሜትሪክ ቶን ስጋን 164,558 ናይ ኣሜሪካ ዶላር ዘውፅኡ 1,436,443 ቁም ናይ ስጋ እንስሳት ናብ ናይ ዓለም ዕዳጋ ቀሪቦም እዮም። ናብ ክልልና እንትንመፅእ ድማ ዋግኦም 35,659,779 ናይ ኣሜሪካ ዶላር ዝኾኑ 89,765 ናይ ስጋ ከፍቲ፣ ኣባጊዕ፣ ኣጣልን ኣግማልን ካብ 2002 ክሳብ 2004 ኣብ ዝነበረ እዋን ናብ ወፃኢ ዕዳጋ ከም ዘቐረቡ እዩ።

ዕዳጋታት ፍሪያት ስጋን እንስሳትን ምህርቲ ስጋ ሃገርና እንትንሪእ ብዋናነት ስዑዲ ኣረቢያ፣ ዩናይትድ ኣረብ ኢሜሬትስ፣ ኣንጎላ፣ ኮሞሮስ፣ ኪዌትን ጆርዳን እንትኾኑ ብተወሳኺ እውን ሃገርና ብዘለዋ ፅቡቕ ዲፕሎማሲያዊን ንግዳዊ ርክባት፣ ንዕዳጋ ብዘለዋ ስትራቴጂካዊ ቅርበት፣ ናይ ፍሪያትና ተመራፅነትን ሃገራት ስዑዲ ኣረቢያ፣ ኩዋት፣ ባህሬን፣ ኳታር፣ ሕቡራት ኣረብ ኤሜሬትስ፣ ኦማን፣ ዩመን፣ ኢራን፣ ጆርዳን፣ ግብፂ፣ ሊቢያ፣ ቱኒዝያ፣ ኣልጀሪያ፣ ሞሮኮ፣ ኮትዲቯር፣ ጋና፣ ቤኒን፣ ጋቦን፣ ኮንጎዲ ዲሞክራቲክ ሪፓብሊክ፣ ኮንጎ ሪፓብሊክ፣ ኣንጎላ ኣማራፅቲ ዕዳጋታት ፍሪያት ስጋ እንስሳትን ስጋን ሃገርና እየን።

ኣብ ክልልና ንዓለም ዕዳጋ ሰደድ ዝገብር ሓደ ናይ ቁራ ግልጋሎት ኣብ ስራሕ እንትርከብ ብረክተ ዝበሉ ውልቀ ሰብ ሓፍቲን ማሕበራትን ድማ ኣብ ምህግር ስጋ እንስሳት ተዋፊሮም እናሰርሑ እዮም። ኮይኑ ግን ነቲ ብናህሪ እናዓበየ ይመፅእ ዘሎ ወሰኽ ህዘቢን ዝጠልዖ ምህርቲ ስጋን ውፅኢት ስጋ ከማልእ ዝኸእል ቀረብ ስጋ እንስሳት ግና ክፈጥሩ ኣይከኣሉን።

ፕሮጀክት ምርባሕ ንህቢን ምፅራይን ምዕሻግን ምህርቲታት መዓርን ሽምፅን

ምህርቲ መዓር ንዝተፈላለዩ ምህርቲታት ንምግብነት ካብ ምውዓሉ ብተወሳኺ ከምእታወት መድሓኒትነት፣ ኮስሞቲክስን መስተን ኮይኑ ኣብ ጥቕሚ ክውዕል ይኸእል እዩ። ምህርቲ መዓር ክልልና ብዝተፈለየ መልክፁ ኣብ ዓዲ ውሽጥን ወፃኢን ዕዳጋታት ኣዝዩ ተጠላቢ ፍሪያት ንህቢ እዩ። ናይዙይ ቀንዲ ምኽንያት ድማ ምቕዕነት ስነ-ምህዳር እቲ ክልል ዝፈጠሮምን ብኣናሂብ ኣዝዮም ዝምረፁን ዝፅገዩ ተኸሊታት ኣብዚ ክልል ስለ ዝሮቑሉ እዩ።

ኣብ ክልል ትግራይ 400,000 ዕስለ ንህቢ ከምዝርከብ እንትግመት ካብዙይ ውሽጢ እቲ 58% ባህላዊ ቆፎ ኮይኑ እቲ ዝተረፈ 42% ድማ ዘመናዊ ቆፎ እዩ። ክሳብ ሓዚ ብኢንቨስትመንት 4 ውልቀ ሰብ ሓፍቲ ኣብ ምፍራይን ምድላውን መዓር ተዋፊሮም እናሰርሑ እንትኾኑ እዚኦም ግና ነቲ ብናህሪ እናዓበዩ ዝመፅእ ዘሎ ወሰኽ ህዘቢ ጠለብ ምህርቲ መዓር ከማልኡ ኣይከኣሉን። ኣብ 2005 ዓ.ም 56,803.55 ኩንታል መዓር ካብ 284,763 ቆፎን ካብ 155,249 ገባራት ተረኺኑ እዩ። ኮይኑ ግና እዚ ኣብ ክልልና ዘሎ ዓቕሚ ምፍራይ መዓር መሊእና ዝይተጠቀምናሉ እዩ።

ንምግፋሕ እዚ ዓውደ ልምዓት እዙይ ብርክት ዝበሉ ዕድላት ዘለዉ እንተኾኑ ካብዚኦም ውሽጢ ንንህቢ ምርባሕ ዝሰማማዕ ስነ-ምህዳር ምህላው፣ ሰፋሕቲ ናይ ዕቀባ ሓመድን ማይን ልምዓት ደኒ ስራሕቲ ብሰፊሑ እናተሰርሑ ምህላዎምን ርኡይ ለወጢታት እናተረኣዩ ዓሪቆም ዝነበሩ ከባቢታት እናሓወዩ ይመፁ ምህላዎምን ዘመናዊ ስራሕቲ ልምዓት መስኖ እናዓበዩን እናተጋፍሑን ምምፅኦምን ነዚ መዳይ ከም ዕድላት ዝውሰዱ መዋዓይ ንክኾን ዝድግፉ ብምኻኖም ኣብዚ ምውፋር ይከኣል እዩ። ካብዙይ ብተወሳኪ ኣብ ክልልና ንዘሎ ምርባሕ ንህቢ ምግፋሕን ምጥንኻርን ቀረብ ዕስለ ንህቢ ኣዝዩ ወሳኒ እዩ። ብምኻኑ እውን ኣብ ምውላድ ዕስለ ንህቢ ምውፋር ከም ሓደ ዓውደ ስራሕ ገይርኻ ምውሳድ ዘዋፅእ ስራሕ እዩ።

ምርባሕ ንህቢ ቀንዲ ፍልፍል ምህርቲ መዓርን ስምዒን ካብ ምኻኑ ብተወሳኺ ንዘተፈላለዩ ቀጥታዊ ቁጠባዊ ረብሓታትን ከም ጥረ ኣቕሓ ኣግሮ-ፕሮሰሲንግ ትካላት ኮይኖም ከገልግሉ ዝክእሉ ዝተፈላለዩ ውፅኢታት ንምርካብ ዘክእል ከም ሓደ ዓውደ ስራሕ ኢንቨስትመንት ሕርሻ እዩ።

ኮይኑ ግና ብዝተፈላለዩ ምክንያታት ማለት እውን ብሕፅረት ግንዛብ፣ ሕፅረት ዕዳጋ፣ ትሑት ቀረብ ቴክኖሎጂ፣ ከምኡውን ትሑት ዕብዮት ልምዓት ምርባሕ ንህቢ ዳርጋ ሙሉእ ተኹረት እቲ ሴክተር ኣብ ምፍራይ መዓርን ስምዒን ኮይኑ ፀኒሑ እዩ።

ምርባሕ ንህቢ ፍልፍል ምህርቲ መዓርን ስምዒን ካብ ምኻኑ ብተወሳኺ ፍልፍል ሙጫ፣ ሕፋፅ ኣበባ ወይ ከኣ ዕገ፣ ፀባ ንህቢ ወይ ከኣ ሮያል ጀሊ፣ መርዚ ንህቢ ወይ ከኣ ቢቨኔም፣ ዕጭ ወይ ከኣ እንቁላሊሕ ንህቢን ካልኦትን ዝርከቡ ኮይኖም እዞም ውፅኢት ንህቢ እዚኦም

ንምግቢነት መድሐኒትን ካልኦት ዝተፈላለዩ ግልጋሎት ብምወግል ፍልፍል እቶት ክኾኑ ዝኽእሉ ፀጋታት ምርባሕ ንህቢ እዮም። ስለዚ

ፕሮጀክት ምቅንብባር ስጋን ውፅኢት ስጋን /ቁራታት/

ኣብ ክልል ትግራይ አበርገለ ኤክስፖርት ቁራ ሓዊሱ 19 ናይ ከባቢ መሕረዲ ቦታታት /ቁራታት/ ዝርከቡ ኮይኖም ብዘይካ አበርገለ ኤክስፖርት ቁራ ካልኦቶም ምስ ቀረብ እንሰሳት ዘይመጣጠኑ፣ ዘመናዊነት ዝጎደለምን ንከባቢ ብኽለት ዘቃልዑ እዮም።

ኣብ ክልል ዘመናዊን መሕረዲ ቦታታት /ቁራታት/ ብዘይምህላዎም ተጠቓማይ ክረኽቡ ዝግባእ ፅሬቱ ዝሓለወ ምህርቲ ስጋ ክረክብ ኣይከኣለን። ብምኻኑ እውን ሕብረተሰብ መሕረዲ እንሰሳት ኣብ ግሉፅን ፅሬቱ ዘይሓለወ ቦታ እናካየደ ይርከብ። እዚ ድማ ፅሬት ስጋ ካብ ምጉዳሉ ብተወሳኺ ኣብ ምብካል ከባቢን ኣብ ከም ቆርቦትን ኣንጋረን ዝመሳሰሉ ተረፈ ምህርቲታት ስጋ እውን ንዘተፈላለዩ ናይ ፅሬት ምጉዳል ኣስዲቡ እዩ።

ኣብ ክልልና ብዘሎ ተነፃፀሪ ዕብየት እቶት፣ ወሰኽ በዝሒ ህዝቢን ዕብየት ከተማታትን ቁፅሪ ተጠቓሚ ስጋን ውፅኢት ስጋን እናወሰኽ ይኸይድ ኣሎ። ነዚ ጠለብ ንምምላእ ብሃገር ብርኪ ልዕሊ 12 ናይ ኤክስፖርት ቁራታት ኣብ ክልልና ድማ ሓደ ናይ ኤክስፖርት ቁራ ኣብ ከይዲ ስራሕ ይርከባ። ይኹን እምበር በቢእዋኑ እናወሰኽ ንዘሎ ጠለብ ስጋን ውፅኢት ስጋን ንምምላእ ኣይተኸኣለን። ክልልና ድማ ምስ ዘለዎ ሃፍቲ ብምንፅፃር ተወሰኽቲ ፅሬቱ ዝሓለወ ምህርቲ ስጋን ውፅኢት ስጋ ከፍርዩ ዝኽእሉ ቁራታት ክጣየሹ ይኽእሉ እዮም።

ልምዓት አግራብን ውፅኢት አግራብን

ፕሮጀክት ምልማዕ ዕዳጋ ተኮር ደንን ዕንፀይቲ (commercial forest)

አብ ክልልና ንስራሕቲ ህንፀት/ኮንስትራክሽን፣ ፓርቲክል ቦርድ፣ ፍርያት ጣውላን፣ ካልኦት ግልጋሎታትን ክውዕሉ ዝኸለሉ ውፅኢታት ንምፍራይ ዘኸለሉ ዝተፈላለዩ ዓይነት አግራብ ብስፍሓት ክለምዑ ይኸለሉ እዮም። ነዚ ልምዓት ዘሎ ምቕውነት አብ ግምት ብምእታው አብ ልምዓት አግራብ ምውፋር ዓርስኻ ምጥቃም ጥራሕ ዘይኮነስ መጠን ካርቦን አብ ምንካይ ሃገራውን ዓለምለኸውን ዛዕባ አብ ምፍታሕ ታሪኻዊ እጃም ምውፃእ እውን እዩ።

ብሃገር ኢሉውን ብክልልና ብርኪ እናዓበዩ ዝመፀ ናይ ኮንስትራክሽንን ስራሕቲ አግራብን ውፅኢቶምን ወሳኒ እታወት ምኃኑ ይፍለጥ። ብፍላ አብ ክልልና ንኮንስትራክሽን ዝውዕሉ ዕንፀይቲ ብበዝሒ ካብ ካልኦት ክልላትን ወፃኢ ዓድታትን ዝኣትው እዩ፤ እዚ ድማ ዘድሊ ቀረብ ካብ ባዕልና ክነማልእ ከም ዘይከኣልናን ምልማዕን ምፍራይን እዞም አግራብን ውፅኢቱን ገና ዘይተሰርሓሉን ምኻኑ እዩ። አብ ጣውላን ውፅኢት ጣውላን ዝዋፈሩ ደቐቐቲን ኣናእሽተይን ትካላት ምስፍሕፋሕ እውን ተወሳኺ ናይ ውሽጢ ዓዲ ዕዳጋ አማራጺ ተፈጢሩ እዩ። እዚ ድማ ኢቨስትመንት ብዓይኒ መኸሰብ እንትረኣውን መዋፃኣይ ዓውደ ምኃኑን ዘመላኸት እዩ።

ካብዚ ብተወሳኺ ንነዳድን ካልኦት ግልጋሎታትን ንኸውዕል ጠለብ ናብ ዘለዎ ከባቢ ብምቕራብ ክርከብ ዝኸለል ኣታዊ ኣዝዩ ትርጉም ዘለዎ እዩ። አብ ክልልና ይኹን አብ ሃገርና ጠለብ ነዳዲ ዕንፀይቲ ኣዝዩ ዝለዓለ ብምኃኑ ካብ ዘተኸልከሉ ከባቢታት እንክይተረፈ ብዘይሕጋዊ መንገዲ እናተቐረፀ አብ ገጠር ይኹን ናብ ከተማታት ዝኣቱ ብርክት ዝበለ ምኃኑ ይፍለጥ እዩ። ነዚ ዘይስሩዕን መብረሳይን ዝኾነ ኣካይዳ ዚ ብዝተወሰነ ብርኪውን እንተኾነ ንምእላይ ካብ ሕጋዊ ቦታ ስሩዕን ሳይንሳውን ብዝኾነ ኣገባብ ዝርከብ ውፅኢት ዕንፀይቲ ንተጠቓሚ ክፋል ሕብረተሰብ ክበፅሕ ምግባር ዝሓሸን ተመራፅን ኣካይዳ እዩ። ብምኻኑ ድማ ተወሳኺ ፍልፍል ኣታዊ ክኸውን ይኸለል እዩ።

ፕሮጀክት ምልማዕን ምድላውን ፍርያት በለስ

ተኸሊ በለስ ካፍቶም ዝተፈላለዩ ሃፍትታት ክልልና ሓደ እንትኾን ከባቢ 350,000 ሂ/ር መሬት ዝሸፈነ ቀረብ ይርከብ። ይኹን እምበር ካብዝ ሃፍቲ ክርከብ ዝግበኦ ዝነበረ ጥቕሚ ብዝለዓለ ብርኪ ኣይተረኸበን።

ተኸሊ በለስ ኣብ ዞባታት ምብራቕ፣ ደቡብን ደቡብ ምብራቕን ክልልና ብስፍሓት ዝርከብ ኮይኑ ኣብ እዋን ክረምቲ ከም ተወሳኺ ቀለብን ፍልፍል እቶትን ካብ ምዃን ሓሊፉ ዕዳጋ ተኮር ብዝኾነ እሴት ወሲኹ ናብ ተጠቃሚ ኣብ ምቕራብ ዝተሰርሓሉ ኣይኮነን። ብተወሳኺ ብኣተሓሕዛን ኣጠቓቕማን ውሱንነት በቢዓመቱ 60% ኣብ ጥቕሚ ከይወገለ ኣቲ ተኸሊ ኣብዝሞቕለሉ ከባቢ ተበላሽዩ ከምዝተርፍ መፅናዕቲ የርእዩ።

ብመሰረት ውፅኢት ክልላዊ መፅናዕቲ ካብ ሓደ ሂ/ር ብዓመት ካብ 30 እስካብ 120 ኩ/ል ፍርያትን ብተወሳኺ ድማ ካብ 200 እስካብ 500 ኩ/ል ተረፈ ምህርቲ ከም ዝርከብ ይግመት። እዚ ፍርያት ኣብ ሓፊሻዊ ምንቅስቓስ ንግዲ ክልልን ዘይናዓቕ ተራ ዘለዎን ኣብ እዋን ክረምቲ ኣብ ከተማታት መቐለ፣ ዓድግራትን ማይጨውን ጥራሕ ካብ 62 እስካብ 78 ሜትሪክ ቶን በለስ ብመልክዕ ሸቐጥ ከምዝንቀሳቐስን እዚ ማለት ድማ ኣብ መዓልቲ ካብ 22 ስጋብ 27 ሸሕ ብር ዘንቀሳቐስ ምዃኑ እቲ ፅንዓት ኣመላኪቲ እዩ።

እዚ ዝኾነሉ ምክንያት ድማ ፍርያት በለስ በቐሊሉ ተበላሻዎይን ድሑር ኣተሓሕዛ ስርዓት ምህላወ ኮይኑ ነዚ ሃፍቲ ብዝግባእ ንምጥቃም ዝተገበረ ዓዕሪ ውሱንነት ዘለዎ ስለዝኾነ እዩ። በዚ መሰረት ውልቀ ሰብ ሃፍትን ማሕበራትን ኣብዚ ዓውደ ስራሕ ብምውፋር ነዚ ሃፍቲ ኣብ ጥቕሚ ክውዕል ብምግባር ውፅኢታዊ ምዃን ከምዝኸእሉ ይእመን።

ኣብዚ ዓውደ ስራሕ ክዋፈሩ ንዝደልዩ ውልቀ ሰብ ሃፍትን ማሕበራትን ብቐዳምነት ካብ ዝሕበሩሎም ዓውደታት ፍርያት በለስ ምድላው /ፅሟቕ፣ ለ-ሰሉስ መስተ፣ ማርማላታ፣ ቸኮሌት፣ ኣይስክሬም፣ ሜስን ካልኦትን/ እዩ። ብተወሳኺ በቢዓመቱ ዝርከብ ዘሎ ፍርያት በለስ ንንውሕ ዝበለ እዋን ምፅናሕ ዘኸእል ትካል ብምክፋት ካብ 6 ስጋብ 8 ኣዋርሕ ናብ ዕዳጋ ክቐርብ ምግባር ይክኣል እዩ። ስለዚ ነዚ በቢዓመቱ ተባላሽዩ ዝተርፍ ዘሎ ብርክት ዝበለ ፍርያት በለስ ኣብ ሓጋይ እውን ምጥቃም ዝከኣለሉ ዕድል ምፍጣር ዘይተሰርሓሉ ዓውዲ ብምኻኑ ክስርሓሉ ዝከኣል እዩ።

ከም ሳልሳይ መማረጺ ድማ፣ እንድሕር ደኣ እቶም ቅድም ኢሎም ዝተሓበሩ ክልተ መማረጺታት ክጣየሹን ክሰፍሑን ጀሚሮም፣ ኣብ ምልማዕ ተኸሊ በለስ ምውፋር ሓደ ባዕሉ

ዝኸአለ ዓውደ ስራሕ እዩ። ኣብዚ ክረኣ ዝግባእ ኣገዳሲ ዛዕባ ድማ፣ ተኸለ በለስ ብባህሪኡ ልሙዕ መሬት ዘይደሊ፣ ንኻልኦት ስራሕቲ ልምዓት ሕርሻ ክውዕል ኣብ ዘይኸእል መሬት እውን ክለምዕ ዝኸእል ምዃኑ ብመንፅር ዕቀባ ሓመድን ማይን ሓለዋ ከባቢን እንትረኣ ተወሳኺ መኸሰብ እዩ። ስለዝኾነ ኣብዚ ዓውደ ስራሕ ምውፋር ማለት ንባዕልኻ ጥራሕ ዘይኮነስ ሕብረተሰብኻን ከባቢኻን እውን ምጥቃም ማለት እዩ።

ምልማዕን ምድላውን ውፅኢት ተኸለ መቐርን እንዳዲዕን

ክልል ትግራይ ዝተፈላለዩ ፍርያት ዕጣንን ንምድላው ኻልኦት ተደለይቲ ፍርያት ከምኒ፣ ለ-ሰለ-ሰ መስተ፣ ኣፋውስ፣ ጨና፣ ቀለም፣ ጨርቃ መርቂን መጣበቕን ኣገደስቲ ዝኾኑ ጥረ ኣቕሑ ክህቡ ዝኸእሉ ተኸለታት ደኒ ዝኾኑ ከምኒ መቐር፣ ሰራውን ጫዓን ዝኣመሰሉ ብስፍሓት ካብ ዝርከቡሎም ክልላት ሓንቲ ኢያ። እስካብ ሕዝውን እንተኾነ ኣብ ሃገርና ኢትዮጵያ ካብ ዝፈሪ እቲ ዝበዝሕ ካብ ክልልና ዝርከብ እዩ። እዚ ድማ ንዕብየት ቁጠባ ኣስተዋፅኦ ዘለዎም ፍልፍል ሸርፊ ወፃኢ እናምዕኡ ዝርከቡ እዮም።

ንፍርያት ዕጣን ዝኸውን ፈሳሲ /ሬይዘን/ ክህቡና ዝኸእሉ ዝተፈላለዩ ዓሌታት ተኸለ እውን ኣብ ክልልና ይርከቡ እዮም። ካብዚ ብተወሳኺ ንዕዳጋ ዓዲ ውሽጢ ክውዕል ዝኸእል ፍርያት ክህቡ ዝኸእሉ ዝተፈላለዩ ዓሌታት እውን ከምዘለዉ መፅናዕቲታት ይሕብሩ።

ኣብ ስራሕ ምህርቲ ፍርያት ዕጣንን እንዳዲዕን ክልል ዝፀንሓ ልምዲ ዘሎ ይኹን እምበር ብዝተፈላለዩ ምኽንያታት ክርከብ ዝግባእ መጠን ረብሓ እናተጠቐምና ኣይኮነን። ሕዝውን ብተፈጥሮ ካብ ዝርከቡ ተኸለታት ዕጣንን እንዳዲዕን ካብ ምእራይ፣ ምድላውን ምጉዕዓዝን ሓሊፉ ዝማዕበለ ኣይኮነን። ስለዝኾነ ድማ ነዚ ሃፍቲ ብዝግባእ ምጥቃም ኣገዳሲ እዩ።

ብመሰረት ውፅኢት ቅድም ክብል ዝተኻየዱ መፅናዕቲታት፣ ኣብ ክልል ትግራይ ንልምዓት እዞም ኣግራብ ምቕው ዝኾነ 500,000 ሄ/ር ዝግመት መሬት ከምዘሎ ይእመን። እዚ ማለት ግን ኩሉ እዚ መሬት ብተኸለታት ዕጣን ዝተሸፈነ እዩ ማለት ዘይኮነስ፣ ካብቲ ጠቕላላ መሬት 5.8% ዝኸውን ኣዝዩ ፅዑቕ ሸፋን ተኸለ ዕጣን ዘለዎ፣ 56.3% ዝኸውን ምስ ካልኦት ዓይነታት ኣግራብ ተዛኒቑ ዝርከብ እንትኾን 37.9% ድማ ስሑውን ኣዝዩ ዝተጎድኣ መሬት ዕጣን ክበሃል ዝኸእል እዩ። እዞም መፅናዕቲ ወሲኾም ከምዝሕብሩዎ፣ ካብዚ ሃፍቲ ዚ በቢዓመቱ ልዕሊ 800,000 ኩንታል ፍርያት ምርካብ ዝከኣል እንትኾን፣

ግን ድማ ከም ውዕኢት ዝተፈላለዩ ምኽንያታት ዛጊድ ርባዕ እቲ እቶት እውን ዝተረኸበሉ ዓመት ከምዘየለ ንምፍላጥ ተኻሊሉ እዩ፤ ስለዝኾነ ድማ ነዚ ሃፍቲ ዚ ብዝግባእ ብምልማዕን ፍርያቱ ብምጥቃምን ኣቢልካ ተረባሒ ምዃን ዘኸእል ዓውደ ስራሕ ብምዃኑ፤ ውልቀ ሰብ ሃፍትን ማሕበራትን ክዋፈሩሉ ዝግባእ እዩ ምባል ይከኣል።

እቲ ኻሊእ፤ ንመጣብቕን ንኻልኦት ግልጋሎታት ክውዕሉ ዝኸእሉ ዝተፈላለዩ ፍረያት እንዳዲዕ ንምድላው ኣገዳሲ ጥረ ኣቕሓ ድማ ካብ ኣግራብ ሰራውን ጫዓን ዝርከብ እዩ። ነዚ ፍርያት ክህቡና ዝኸእሉ ኣግራብ ብመሰረት ዕርየትን ተጠላብነትን ዝህብዎ ፍርያት ብቕደም ሰዓብ ምቕማጥ ዝከኣል እንትኾን ንሳቶም እውን፤ ኣኬሽያ ሴኔጋል /Acacia senegal/፤ ኣኬሽያ ሴያልን /Acacia seyal/ኣኬሽያ ሊያታን /Acacia liata/ እዮም። ካብዚኦም ድማ ብብርኪ ዓለም ተፈላጥነትን ዝለዓለ ጠለብ ዕዳጋን ዘለዎ እንዳዲዕ ኣኬሽያ ሴኔጋል እዩ።

ቅድም ክብል ኣብ ትግራይ ዝተገበረ መፅናዕቲ ከምዘመላኸቶ፤ ነዚ ተኸሊ እዚ ምቕው ዝኾነ 105000 ሂ/ር መሬት ክምዘሎን፤ ካብዚ ድማ እስካብ 300000 ኩንታል ምህርቲ ከምዝርከብ እዩ። ይኹን እምበር ዛጊድ በቢዓመቱ ክርከብ ዝግበኦ ዝነበረ መጠን ፍርያት እናተረኸበ ኣይኮነን፤ ከይዲ ምልማዕን ኣጠቓቕማኡን ብዝተዋደደን ቀፃልነት ብዘለዎን መልክዕ ዘኸይድ ኣንፈት ክሕዝ ምግባር ሓደ ኣገዳሲ ዕማም ኮይኑ ነዚ ሃፍቲ እዚ ክንዲ ዝከኣል ብስፍሓትን ብዕርየትን ሒዝካ ተጠቃሚ ንምዃን ሰብ ሃፍትን ማሕበራትን ክዋፈሩሉ ትፅቢት ይግበር።

ምልማዕን ምድላውን ንግልጋሎት ፈውሲ ዝውዕሉ ተኸልታት

ብተፈጥሮአዊ ሃብቲን ብዝሃ ህይወትን ትፍለጥ ሃገርና ኢሉውን ክልልና ንዝሓለፉ ብርክት ዝበሉ ዓመታት ካብ ወለዶ ናብ ወለዶ እናተመሓላለፈ ብዝመፀ ሃገር ቦቀልን ባህላውን ፍልጠት፤ ንሰብን ንእንስሳን ሕክምና ግልጋሎት ዝውዕሉ ፍርያት ዝርከቦም ዝተፈላለዩ ዓይነት ኣግራብ (medicinal plants/tree) ንምቡቃል ዝተዓደለት እያ። ኣብዚ ብፉሉይ ክረኣ ዝኸእል ተኣምራዊ ተኸሊ ሞሪንጋ ወይ ድማ ሽፈራው /The Miracle Tree/ እዩ። ሞሪንጋ ተቐባልነት ዘለዎ ፍቱን ምግብን ፈውስን ዝተፈላለዩ ሕማማት ምኻኑ ተረጋጊፀ እዩ።

አብ ደቡባዊ ክፋል ሃገርና ብፍላይ አብ ብሄረሰብ ኮንሶ ንብርክት ዝበሉ ዓመታት ፍልፍል ምግብም ከምዝኾነን ቦቲ ብሄረሰብ ቀንዲ መዐቀኒ ሃፍቲ ከምዝውስድ ይፍለጥ። ሞሪንጋ ንሱብ ጥራሕ ዘይኮነስ ንእንስሳ ዘቤትን ንህቢ እውን ጥቕሙ ዝለዓለ እዩ። ካብዚ ብተወሳኺ ንመፃረዪ ማይ ንሓለዎ ከባቢ፣ ንሓመድ ልሙዕነት፣ ንምዕቃብ ጠሊ፣ ንፍርያት ዘይትን ነዳድን ዝእመሰሉን ካልኦትን ብዙሓት ረብሓታት ከምዘለዉዎ ብርክት ዝበሉ መፅናዕትታት ተንቲኖም እዮም።

አብዚ ግንዛብ ክተሓዘሉ ዝግባእ ሓደ ዛዕባ ፈዋሳይነት ተኸሊ ሞሪንጋ ምስ ግልጋሎት መግቢነቱ ዝተታሓዘ ምዃኑ ሓደ ጉዳይ ኮይኑ ካብ ደረቕን ርሑስን ቆፅሉ ወፃኢ ብሕሩዬ መልክዕ ምውሳድ ዝከኣል ምዃኑ ብካፕሱል ተዳልዩ ከምመድሓኒት ምውሳድ ከምዝከኣልን ተሞክሮታት እውን ከምዘሎን እዩ።

ሞሪንጋ ብትካል መግቢ ዓለም፣ ትካል መግቢ ሕርሻን ካልኦት ተዛመድቲ ውድባትን መፅናዕትን ምርምርን ዝተገብረሉ ብጭቡጥ አብ ዝተፈላለዩ ሃገራት ተፈቲኑ ዝሓለፈ መግብን ፈውስን እዩ።

ሞሪንጋ ዝለዓለ ዓቕሚ ምፅዋር ድርቂ ዘለዎ እንትኾን ዕፍፍ ዝበለ ፎኪስን ልሙዕን ሓፃ ዘለዎ ሓመድ ይሰማመዖ። ሞሪንጋ አብ ሓፂር እዋን/ትሕቲ 3 ዓመት/ ባፂሓም ንጥቕሚ ካብ ዝውዕሉ ተኸልታት ሓደ እንትኾን አብ ሓደ ዓመት ልዕሊ 6 ጊዜ ተጣጢፉ ቀልጢፉ ዝጥጥዕን ፍርያት ዝህብን ተኸሊ እዩ።

ብሓፈሻ እንትረእ ነዚኦም ብዝሓሸን ዘመናውን አገባብ ብምልማዕ ናብ ዕዳጋ አቕራብካ ተጠቓሚ ምዃን ምኽኣል ሓደ ጉዳይ ኮይኑ፣ አብ ምዕቃብን ቀፃልነትን ሃፍቲ ብዝሃ ህይወት ሃገርና ዝህልዎ እጃም ዓብዩ እዩ። ስለዚ አብዚ መዳይ ኢንቨስት ምግባር ሓደ መማረፂ ብምኻኑ ሰብ ሃፍቲ ዓርሶም ወገኖም ንምጥቃም ክዋፈሩሉ ይግባእ።

ምልማዕን ምድላው ፍርያት ተኸሊ አርቃይ

ተኸሊ አርቃይ ብአወዳድባ ሳይንስ ስነህይወት አብ ሳዕሪ ዝምደብ ተኸሊ ይኹን እምበር አዝዩ ዝጠፍን ተሪርን ጉንዲ ዝወነነ እዩ። አብ ምቕው ኩነታት ጉንዱ እስካብ 36ሜትሮ ቁመትን 30ሴ/ሜትር ርጉድን ክህልዎ ይኸእል። አርቃይ ቆላ እናተብሃለ ዝፍለጥ ዓሌት /Oxytenanthera abyssinica/ አብ አፍሪካ ኢትዮጵያ ሓዊሱ አብ ኡጋንዳ፣ ዚምባብዌ፣

ዛምቢያን ታንዛኒያን ብስፍሓት ዝርከብ ኮይኑ ካፍቶም ሰለስተ ኣፍሪካውያን ዓሌታት ዝሓሸ ጥንካረ ዘለዎን ኣብ ትሑት ልሙዕነት ሓመድ ዝበቁል ይርከብ። ኣብ ክልልና ብሃፍቲ እዚ ተኸለ ዝፍለግ ከባቢታት ዞባ ምዕራብ ወረዳ ወልቃይትን ፀገዴን እየን።

ተኸለ ዓርቃይ ንስራሕቲ ኮንስትራክሽን ኣዝዩ ጠንካራን ምልኩዕን ሙሉእ ህንፃ ንምስራሕ ዝኸእል ፍርያት እዩ። ካብዚ ብተወሳኺ ንምድላው ዝተፈላለዩ ግልጋሎታት ክውዕሉ ዝኸእሉ ብፍላይ ድማ ኣብ ቤት ዕዮታትን መንበሪ ገዛውትን ክንጥቀመሎም እንኸእል ኣገደስቲን ኣዝዮም ተደለይትን ፍርያት፣ ንፍርያት ጨርቃ መርቂን ቀንዲ ጥረ ኣቕሓ/እታወት እዩ፤ ብመሰረት ውዕኢት መፅናዕቲ ልሕፂ/Fiber/ ዓርቃይ ንውዕኢት ጨርቃ መርቂ ጨረር ክፃወሩን ሕማቕ ጨና ክመጡን ዘኸዕሎም ምዃኑን 98 ሚእታዊ ባክተርያ ክቐትል ዘኸእል ዓቕሚ ምውናኑ ብፍላይ ንፍርያት ካልሲ ተመራፂ ይገብሮ።

ተኸለ ኣርቃይ ኣስፊሕኻ ብምልማዕ ጥራሕ ዘይኮነስ ብውሱን ወፃኢ ክርከብ ብዝኸእል ቀሊል ኢንዱስትሪ /ጎጆ ኢንዱስትሪ/ ኣቢልካ ንምፍራይ ተጠላብነት ዕዳጋ ዘለዎም ናውቲ ክውዕል ዝኸእል ሃፍቲ ብምዃኑ፣ ሰብ ሃፍትን ማሕበራትን ብዕዳጋታት ውሽጢ ዓድን ወፃኢን ኣቢሎም ኣብ ዝሓፀረ እዋን ናብ ውዕኢት ክበፅሑሉ ዝኸእሉ ዓውደ ስራሕ እዩ።

ምልማዕን ምድላውን ተኸልታት ስነ-ሂወታዊ ነዳዲ (ጃትሮፋን ካልኦትን)

ተኸለ ጃትሮፋ ስነ ሂወታዊ ነዳዲ ንምፍራይ ዘኸእል እታወት እዩ። ውዕኢት ጃትሮፋ ዝኾነ ስነ-ህይወታዊ ነዳዲ (bio-fuel) ንከባቢ ኣየር ዘይፃባእን ሓምለዎይ ከባቢ ምፍጣር ርኡይ ተራ ዘለዎን ስትራቴጂ ኣጠቓቕማ ሃልኪ ነዳዲ ሃገርና ኣብ ተሃዳሲ ሓይሊ ክምስረት ኣስተዋዕኦ ኣለዎ። ነዳዲ ውዕኢት ጃትሮፋ ካብ ስነ-ህይወታዊ እታወት ዝፈሪ ብምዃኑ ተቐባልነቱ ብደረጃ ሃገር ዓለምለኻዊ ተደላይነቱ ዓብዪ እዩ። ምስ ተኸለ ጃትሮፋ ብተወሳኺ ክቃመሙ ዝኸእሉ ፍልፍል ስነ ሂወታዊ ነዳዲ ንምፍራይ ዝሕገዙ ከም ጉልዒ፣ ታንቡኽ፣ መዳፈ ጥልያንን ካንድልነትን ኣብ ክልልና ብተፈጥሮ ዘለዉን ክስፋሕፍሑ ዝኸእሉን እዮም።

ነዳዲ ብብእዋኑ ዋግኡ እናወሰኸ ኣብ ዝሕዚ እዋን ካብ ዝነበሮ ዋጋ ብሰለስተ ዕፅፊ ወሲኹ ኣብ ናይ ኣታዊን ወፃኢን ሚዛን ንግዲ ሃገርናን ብሓፈሽኡ'ውን ኣብ ቐፃልነት ዕብዮት ኢኮኖሚና ኣሉታዊ ዕዕንቶ ኣሕዲሩ ይርከብ። ስለዚ ነዳዲ ጊያትሮፋ በቢእዋኑ ዝፃቢ ንዝርከብ ጠለብ ብምምላእን ኢሉ እውን ንወፃ ሰደድ ብምግባር ፍልፍል ሸርፊ ወፃኢ

ክሾን ዝኸእል ፍርያት እዩ። ብካሊእ መልክዑ ጃትሮፋ ንዝተፈላለዩ ፍርያታት ኮስሞቲክስ (ሳሙና፣ ሻምፖ፣ ቅብኣታት) ግልጋሎት ዝውዕል ብምዃኑ ተመራጺ ይገብሮ።

ፕሮጀክት ምልማዕን ምፍራይ ምህርቲ ዘይቲ ኣውሊዕ

ተኸሊ ኣውሊዕ ንምፍራይ ዘይቲን ቅብኣትን ክውዕል ዝኸእል እታወት/ጥረ ኣቕሓ/ ምዃኑ ዝፍለጥ ይኹን እምበር ዛጊድ ብዝግባእ ክስረሓሉ ዘይተገበረ ሃፍቲ እዩ። ተኸሊ ኣውሊዕ ንምልማዕ ስነምህዳር ክልልና ኣዝዩ ምቕው ኮይኑ ከባቢታት ደጉፃን ሓውሲ ዶፖፖን ተመረፅቲ ተባሂሎም ዝተለለዩ እዮም። ኣብ ክልልና ነዚ ልምዓት ክውዕል ዝኸእል ሰፊሕ መሬት ከምዘለና እንትኾን ዝተመሓየሹ ዓሌታት ብምትእትታው ምፍራይ ከምዝክኣል ይእመን።

ኣብ ዓለምና ኣዝዮም ብርክት ዝበሉ ዓሌታት ተኸሊ ኣውሊዕ ዝርከቡ እንትኾኑ ንኣብነት ኣብ ሃገረ ጣሊያን ብCerignola, Castelvetrano Nocaarella ዝተበሃሉ ዓሌታት ተኸሊ ኣውሊዕ ብሰፊሑ ዝለምዑን በዘይቲ መፍረያይነቶም ዝፍለጡ እዮም። ኣብ ክልልና እውን ኣትዩ ዝለምዕ ዘሎ ተኸሊ ኣውሊዕ ካብ ሃገረ ጣሊያን ዝኣተወ ኾይኑ በሊና በሊና ተባሂሉ ዝፅዕዕ ካብ ሓደ ሃክታር መሬት ክሳብ 25 ኪሎ ፍረ ተኸሊ ኣውሊዕ ዝርከበሉን ናብ ዘይት እንተቐየር ድማ ክሳብ 5 ሊትሮ ዘይት ክህብ ዝኸእልን እዩ።

ዘይቲ ፍርያት ተኸሊ ኣውሊዕ ብፅርየቱን ንጥዕና ተመራፅን ብምኻኑ ዝላዓለ ጠለብን ዋጋን ከም ዝህልዎን ምርዳእ ይከኣል። ዘይቲ ኣውሊዕ ብምፍራይ ንሰደድ ብምቕራብ ዓብይ ፍልፍል ሸርፊ ወፃኢ ክኸውን ይኸእል እዩ። ብምኻኑ ኣብዚ መዳይ መዋእለ ነዋይ ከውዕሉ ዝደልዩ መማረጺ ኢንቨስትመንት እዩ።

ምምራት ቴክኖሎጂታትን እታወታትን

ፕሮጀክት ምድላውንምቅንብባርንተፈጥሮአዊድኹዕ (compost)

ኮምፖስት ሓደ ናይ ተፈጥሮአዊ ድኹዒ ኮይኑ ካብ ውፅኢት ተኸሊታትን እንሰላትን ዝዳሎ ተደላይነቱ እናወሰኸ ዝኸይድ ዓይነት ማዳበርያ እዩ።

ተፈጥሮ ድኹዒ ዝተፈላለዩ ረብሓታት ዘለውዎ እንትኾኑ ካብዚኦም ናይ ከባቢ ብኸነት ምንካይ፣ ዝተፈላለዩ ሓደገኛ ተህዋስያን ምቅታል፣ ፀሀይይ ብዓይነትን ስፍሓትን ምንካይ፣

ልሙዕነት ሓመድ ምዕባይ፣ ሰሰን ፍሪያት ምውሳኸ፣ ፅሬት ፍሪያት ምምሕያሽ፣ ጠሊ ምሓዝ ዓቕሚ የመሓይሽን ፍልፍል ተሓዳሲ ሓይሊን /ባዮ-ፊዩል/ ኮይኑ የገልግልን እዩ። ካብዙይ ብተወሳኺ ተፈጥሮ ድኹዲ ብዝመናዊ መንገዲ እናተዳለወን ናብ ዕዳጋ ብምቕራብ ፍልፍል እቶት እናኾነ ይርከብ።

ከምቲ ልዕል ኢሉ ንምጥቃስ ዝተፈተነ ተፈጥሮ ድኹዲ ካብ ዝተፈላለዩ ደረጃን ፈሳስቲን ጉሓፍ ማለት'ውን ካብ ናይ እንሰሳት ዲባን ሽንትን፣ ተረፈ ምህርቲታት፣ ናይ ተረፈ ምግብ፣ ሳዕረ፣ ቆፅሊታት፣ ናይ ሰብ ፍታንን ሽንትን፣ ካልኦት ብባክቴሪያ ሓይሊ ከጠሓኑን ክደቁ ብዝኸለሉ ነገራት ዝስራሕ እዩ።

ኣብ ትግራይ መፍረያይነት ሕርሻና ካብ እዋን ናብ እዋን እናዓበየ ይኸይድ ምህላውን በዚ ኢቢሉ ድማ እቶት ይውሰኽ ምህላው ይፍለጥ። ናይ ዙይ ሚስጥር ድማ ገባር ዝተፈላለዩ እታዎታት ብምጥቃሙ ኮይኑ ካብዚኦም እቲ ሓደ ድማ ልሙዕነት መሬት ክውሰኽ ዝክእል ድኹዲ እዩ። ኣብ ዝሓለፉ ዓሰርተ ዓመታት /1996—2005 ዓ.ም/ 2,341,282 ኩንታል ሰብ ሰራሕ ድኩዲን / ዩሪያን ዳፕን/ ኣብ ጥቕሚ ውዲሉ እዩ።

ስለዚ ጠለብ ተፈጥሮ ድኹዲ እናወሰኸ ይመፅእ ምህላውን እዙይ ድማ ኣብዚ ዓውደ ኢንቨስትመንት ምውፋር ዘርብሕ ኣብ ልዕሊ ምኻኑስ ኣብ ምውሳኸ እቶትን ምዕባይን ምሕላውን ፅሬት ከባቢ እጃምካ ምውፋይ ብምኻኑ ኣብዚ መዳይ ምውፋር ኣገዳሲ እዩ።

ምፍራይ እታዎታትን ቴክኖሎጂታትን ሕርሻ

ኣብ ዝሓለፉ 10 ዓመታት ሕርሻ ንዓጠቓላሊ እብየት ክልልና ዓብዪ ኣስተዋፅኦ እናበርከተ ይርከብ። እዚ ኩነታት ብዝበለፀ ናህሪን መጠንን ንምዕባይ ኣብ ዘመናዊ ሕርሻ ዘለዎ ኣተሓሳስባን ግንዛቦን ሕብረተሰብ ብዝበለፀ ምዕባይን ተጀሚሩ ዘሎ ናይ ዝተፈላለዩ ቴክኖሎጂታትን እታዎታትን ሕርሻ ምጥቃም ምጥንኻር ብቲ ካእ ገፅ ድማ ቴክኖሎጂታትን እታዎታትን ብጠለብ መሰረት ኣብ እዋኑ ምቕራብ የድሊ።

እታዎታት ሕርሻ እንትበሃል ብርክት ዝበሉ እንትኾኑ ከም ምሩፅ ዘርዲ፣ መዳበሪያ፣ ፀረ-ባልፅ ኣፋውስ፣ ክታቦትን መድሓኒትን እንሰሳት፣ ዝተመሓየሹ ዓሌታት እንሰሳት፣ ሰብ ሰራሕ ምደቓል እንሰሳት፣ ዝተመሓየሹ ቀለብ እንሰሳት፣ ዝተመሓየሹ መሳርሒታት ሕርሻ፣ ፍልጠትን ክእለትን ዝተመሓየሹ ኣሰራርሓታት ሕርሻን ካልኦትን ዘጠቓለለ እዩ።

በዙይ ድማ መፍረያይነት ካብ 4 ናብ 27 ኩንታል ብሂክታር ብማእኸላይ በጊሑ ይርከብ። እዙይ ድማ ካብ ኢድ ናብ ኣፍ ዝነበረ ሕርሻ ናብ ብዕዳጋ ዝተመርሖ ልምዓት ሕርሻ ተሰጋጊሩ ብርክት ዝበሉ ዓይነታት ፍሪያታት ሕርሻ ብፅሬትን ብበዝሕን እናፍረና ናብ ውሽጢ ዓድን ዓለም ዕዳጋታት ብምቕራብ ዘተባብዕ እቶት ምርካብ ጀሚርና ኣለና።

ኣብ ዝሓለፉ ዓሰርተ ዓመታት /1996-2005 ዓ.ም/ 2,341,282 ኩንታል ማዳበሪያ፣ 150,634 ዘመናዊ ቆፎ ንህቢ፣ 105,087 ዝተፈላለዩ ናይ መስኖ መፍረዪ ቴክኖሎጂታት ንዝተፈላለተዩ ተጠቀምቲ ክበፅሕ ተገይሩ እዩ።

ኣብዚ ሕዚ እዋን ጠለብ ናይ ቴክኖሎጂታትን እታዎታትን እናሰወሸ ይኸይድ ዘሎ ኮይኑ ናይዚ ኣዝዩ ሰሉጥ ዝኾነ ጠለብ እታዎታትን ቴክኖሎጂታት ሕርሻ ከማልእ ዝኸእል ቀረብ ግና ልክዕ ከምቲ ጠለብ ብበዝሕን ብዓይነትን ፅሬትን ክጻቢ ኣይከኣለን። ስለዚ ሰብ ውልቀ ሃፍቲን ማሕበራት ሕብረት ስራሕን ኣብዚ ምቕራብን ምፍራይን ዝተፈላለዩ እታዎታትን ቴክኖሎጂታት ሕርሻ መትረፍቲ ኮኾኑ ምግባር ይግባእ።

ምፍራይ ዝተፈላለዩ ቴክኖሎጂታት ድሕረ ምህርቲ ፍርያት ሕርሻ

ቅልጡፍ፣ ቀፃላይን ፍትሓዊን ቁጠባዊ ዕብዩት ንምርግጋፅ ሕርሻ ቀንዲ ፍልፍል ዕብዩት ቁጠባዊ ኮይኑ ናብ ኢንዱስትሪ ዝመርሖ ቁጠባ ንክሰጋገር ብዕዳጋ ዝተቐነዩ ልምዓት ሕርሻ ክትበር ይግባእ። እዚ ንግባር እናተኻየደ ዘሎ ናይ ቴክኖሎጂ ምስፋሕን ሓደሽቲ ቴክኖሎጂታት እናፈተንካ ምእታዉን ናይ ሓረስታይን ኪኣላታትን ምፍፃም ዓቕሚ ብቐፃልነት ምዕባይ የድሊ። ምስ እዙይ ጎና ጎኒ ዕብዩት ሕርሻና ብቀፃልነት ክጻቢ ንምግባርን ፍሪያት ሕርሻና ክብሪ ወሲኹ ናብ ዕዳጋ ብምቕራብ ዋጋኡ ክውስኸን እቶትና ክጻቢ ምግባር የድሊ። በዚ መሰረት ድማ ኣብ ዘሓለፉ ዓመታት ኣብ ክልልና ብናይ ውልቀ ሰብ ሃፍቲ ተበግሶን ብናይ መንግስቲ ደገፍን ቀሊል ዘይባሃል ቁፅሪ ዘለዎም ዝተፈላለዩ ድህረ ምህርቲ ሕርሻ ቴክኖሎጂታት ንምትእትታው ተፈቲኖም እዮም።

ኣብ እዋን ድሕረ ምህርቲ ብሰንኪ ውሕሉል ኣተኣኻኸባን ኣተሓሕዛን ምጉዕዓዝን ብርክት ዝበለ ምህርቲ ንብኸነት ይዳረግ እዩ። እቲ ናብ ዕዳጋ ዝበፅሕ እውን እንተኾነ ዝተማለኦ ፅሬት ብዘይምሓዙ ዋጋኡ ኣዝዩ ትሑትን መፍረያይ ክረኸቦ ዝግበኦ ጥቕሚ ከይረክብ ገይሩ እዩ። ዝተፈላለዩ መፅናዕቲታት ከምዝሕብርዎ ዘመናዊ ቴክኖሎጂታት ድሕረ-ምህርቲ ብዘይምጥቃም ካብ ዝፈሪ ምህርቲ ክሳብ 30 ሚእታዊ ባኸኑ ከምዝተርፍ 'ዩ።

ብምኻኑ እውን እዚ ሴክተር እዙይ ኣብቲ ዝድለ በርኪ በዓሉ ምህርቲ ሕርሻና ክብሪ ወሲኽና ዝበለፀ ተጠቀምቲ ንክንኾን ብገባር ብርኪ ክውነኑ ዝኸእሉ ድህረ-ምህረቲ ቴክኖሎጂታት ከም መዐቀቢ፣ መትሓዚ፣ መንግሥቲ፣ ፅሬት መፈተሻን መዐቀኒ፣ መቀነባበሪን ካልኦትን ብምትእትታው ብክነት ፍሪያት ምቅናስ፣ ፅሬት ፍሪያት ምሕላውን ምምሕያሽን ዕደመ ፍሪያት ሕርሻ ክውስን ተጠቓማይነት መፍረይቲ ግማዊልን ምርግጋፅ የድሊ።

ስለዝኾውን እውን ውልቀ ሰብ ሃፍቲን ማሕበራትን እዚ ዝረኣይ ዘሎ ምስሳን እቶት ፍሪያት ሕርሻና ግን ድማ ነዚ ዝድንፍፅ ዘሎ ፍሪያትና ፅሬቱን መጠኑን ዓቂቦም ናብቲ ናይ መወዳእታ ተጠቀማይ ንምብጻሕ ዘኸእሉ ቴክኖሎጂታት ሕፅረት ኣብ ግምት ብምእታው ኣብ ምፍራይን ምክፍፋልን ዝተመረፀ ድህረ-ምህርቲ ቴክኖሎጂት ተዋፊሮም ብምስራሕ ባልዕምን ክጠቐሙ ዝኸእልሉ ዕድል ኣዝዩ ሰፊሕ እዩ።

ማንፋክቸሪንግ

ፕሮጀክት ናይ ሰብ መድሓኒት ምምራት

ኣብ ሃገርና ዘለዉ መድሓኒት ፋብሪካታት ዓመታዊ ካብ ዘድልዩ መድሓኒት 20% ጥራሕ ዘምርቱ እንትኸውን ኣብ 2006 ዓ.ም ካብ ዝተመደበ ናይ መድሓኒት በጀት ካብ 15% ዘይበልፅ ብፅሒት ኣለዎም። ብሃገር ይኹን ብክልል ብርኪ ናይ መድሓኒት መግዝኢ በጀት ካብ እዋን ናብ እዋን እናወሰኸ እንትኸውን ኣብ 5^ተ ዓመት ውሽጢ ልዕሊ 4^ተ ዕፅፊ ዓብዩ እዩ። ብተመሳሳሊ ሕብረተሰብ ናብ ጥዕና ትካላት ናይ ምኻድን መድሓኒት ናይ ምግዛእ ግንዛብን ዓቕምን እናዓበዩ እዩ። እቲ ፍርያት ኣብ ክልልና ንምምራት ዘኸለል ውሱን ጥረቕሓን ናይ ምርምርን ፅንዓትን ትካላትን ካብ ምህላው ብተወሳኺ መንግስቲ ኣብዚ ዘፈር ንዝዋፈሩ ብርክት ዝበሉ ናይ ኢንቨስትመንት መተባብዒታት ኣቐሚጡ እዩ።

ኣብ ኢትዮጵያ 10 ዝኾና ናይ ሰብ መድሓኒት ፋብሪካታት እንትህልዎ እታ ሃገር ካብ ዘድልዩ በዝሒ መድሓኒት ዳርጋ 20% ኣብ ምምራት ይርከባ። እዚ 80% ዝኸውን ክፍተት ንምምላእ ኣብ 2005 ዓ.ም 2,372.35 ቶን ብብር 1.89 ቢልዮን ካብ ወፃኢ ዓዲ ኣታዊ ገይራ እያ። ሃገርና ንመድሓኒት መግዝኢ ዝውዕል ኣብ 2006 ዓ.ም ጥራሕ 8 ቢልዮን ብር ዝበጀተት እንትኸውን ካብዚ ብውሽጢ ዓዲ ፋብሪካታት ኣብ 6 ወርሒ ዝተሸፈነ 600 ሚልዮን ብር ጥራሕ እዩ። ብክልል ብርኪ ኣብ 2000 ዓ.ም ናይ ሰብ መድሓኒት በጀት 14.3 ሚልዮን ብር ዝነበረ እንትኸውን ኣብ 5 ዓመት ውሽጢ ኣፈላላይ ማለት ኣብ 2004 ዓ.ም ናብ 61.32 ሚልዮን ብር ዓብዩ እዩ። ኣብ ሃገርና ክምረቱን ክሸየጡን ዝተፍቀዱ መድሓኒታት 287 ዓይነታት እዮም።

ኣብ ክልልና ሓደ መድሓኒት ፋብሪካ እንትህሉ ዓመታዊ ናይ ምምራት ዓቕሙ ድማ 2.5 ቢልዮን በዝሒ ዘለዎም መድሓኒት እንትኸውን ኣብዚ ሕዚ እዋን ካብ 50-60% ዓቕሚ ጥራሕ ኣብ ምምራት ይርከብ።

ሕብረተሰብ ኣብ መድሓኒት ምጥቃም ዘለዎ ግንዛብን ናይ ምግዛእ ዓቕምን እናዓበዩ እዩ። ብትካል ጥዕና ዓለም መሰረት ሓደ ሰብ ኣብ ዓመት ካብ 2-3 ግዘ ናብ ሕክምና ትካላት ብምኻድ ምርመራ ክገብር ዝግበኦ ይገልፁ። ኣብ ክልልና ድማ ኣብ 829 መንግስታዊ ትካላት ጥዕና ጥራሕ ብዓመት ክሳብ 5 ሚሊዮን ዝበፀሑ ሰባት ይሕክሙ እዮም። እዚ ኣብ 181 ውልቀ ጥዕና ትካላት ዝሕከሙ እንተተወሰኹ የዕርዩ ዝውስኽ እዩ። ኣብ ክልልና

229 መንግስታዊ 408 ናይ ውልቀ ብሓፈሻ 637 መድሓኒት መሸጢ ማእከላት ግልጋሎት ኣብ ምሃብ ይርከባ። ስለዚ ኣብዚ መዳ ዘሎ ዕድል ብጣዕሚ ሰፊሕን ካሊእ ዕዳጋ ምትእልላሽ ዘየድልዩ ዓብዪ ትኹረት ዝገበረሉ ብምኻኑ ሰብ ሓፍቲ ዓርሶምን ወገኖም ዝጠቐሙሉ ኢንቨስትመንት ክገብሩ ይኸእሉ እዮም።

ፕሮጀክት ናይ እንሰሳ መድሓኒት ምምራት

ሃገርና ዋላኳ ካብ ኣፍሪካ ሃገራት ዝዓበዩ ሃፍቲ እንሰሳት እንተሃለዋ ካብዚ ሃፍቲ ክንድዝድለ ተጠቓሚት ኣይኮነትን። ናይዚ ዋና ምኽንያት ሓደ ፀገም ጥዕና እንሰሳት እንትኸውን እኹል ቀረብ መድሓኒት ዘይምህላዉ ዝፈጠሮ እዩ። እዚ ፀገም ንምፍታሕ ብክልል ብርኪ ናይ እንሰሳት መድሓኒት መግዝኢ በጀት ካብ ግዜ ናብ ግዜ እናወሰኸ እዩ።

ብሃገር ብርኪ ሓደ ናይ እንሰሳ መድሓኒት ዘምርት ትካል እንትህሉ ምስ ቁፅሪ ሃፍቲ እንሰሳ ጠለብ መድሓኒት ንምምላእ ኣይኸኣለን። ብምኻኑ እውን ኣብ 2005 ዓ.ም ጥራሕ 1,642 ኪሎ ግራም መድሓኒት ብብር 2.35 ሚልዮን ካብ ወፃኢ ኣታዊ ተዓዲጦ እዩ። ኣብ ክልልና እውን ኣብ 2001 ዓ/ም ዝነበረ 6.4 ሚልዮን ብር በጀት መዕደጊ መድሓኒት እንሰሳት ኣብ 2005 ዓ.ም ናብ 13.3 ሚልዮን ብር (100%) ዓብዩ እዩ። ስለዚ ኣብዚ መዳይ ምውፋር ውፅኢቱ ዝተዓፀፈ ብምኻኑ ሰብ ሃፍቲ ክሳተፉሉ ይግባእ።

ፕሮጀክት ማዳበርያ ምምራት

ሕርሻ ንኸባቢ 85% ህዝቢ ሃገርናን ክልልናን መሰረት እንትኸውን ምህርታዊነቱ ኣብ ትሑት ብርኪ ዝነበረን ሕዚ መንግስቲ ብዝኸተሎ ስትራቴጂ ዓብዪ ለውጢ ዝረኣየሉ ዘሎ እዩ። ምህርቲ ሕርሻ ንስላን ዝተፈላለዩ እታወታት ኣብ ጥቕሚ ዝውዕሉ እንኾነ ካብዚኦም ማዳበርያ ሓደ እታወት እዩ። ማዳበርያ ከም በዝሒ መጠን ጠለቡ ኣብ ዓዲ ውሽጢ ዘይምረት ብምኻኑ ብብዙሕ ናይ ወፃኢ ሸርፊ ካብ ወፃኢ እናተዓደገ እዩ ዘርከብ። እዚ ምህርቲ ኣብ ውሽጢ ዓዲ ንምምራት ብመንግስቲ ዝተጀመረ ፕሮጀክት ዝተጀመረ ዘሎ ኮይኑ ኣብ ክልልና ዝርከቡ ንመዳበርያ እታወት ዝውዕሉ መዓድናትን ናይ ሕርዶ ተረፊ ምህርትን ኣብ ጥቕሚ ብምውዓል ማዳበርያ ምፍራይ ይከኣል እዩ።

አጠቃቅማ ማዳበርያ እንትንርኢ ኣብ 2005 ዓ.ም 203,114.24 ቶን ማደበሪያ ብብር 1.99 ቢልዮን ካብ ወፃኢ ዓዲ ኣትዮ እዩ። ኣብ ክልልና እውን ኣብ 2005 ዓ.ም 81,697 ቶን ማዳበርያ ተጠሊቡ እዩ። ስለዚ ሰፊሕ ተጠቐምቲ ኣብ ዘለዉዎ እዚ ምህርቲ ምውፋር መዋፃኣይነቱ ዘየተሓትት ብምኻኑ ሰብ ሃፍቲ ኢንቨስት ክገብሩሉ ይኸእሉ እዮም።

ፕሮጀክት ዲተርጀንት ፋብሪካ

ሕብረተሰብ ኣብ ፅሬት ግንዛብ እናዓበዩ ምስ ምምፅኡ ተታሓሒዞ ዝተፈላለዩ ናይ ፅሬት መሐለዊ ፍርያት ዘምርታ ኢንዱስትሪታትን ግልጋሎት ወሃብቲ ትካላትን እናበዘሐ መዲኣን እዩን። ኣብ ክልልና 2^ተ ናይ ደረቅ፣ ፈሳስን ሕሩቕን ሳሙና ፋብሪካታት እንትህልው ናይ ምምራት ዓቕሞም 4,680.6 ቶን ብዓመት እዩ። ክሳብ ሐዚ ዘምርትዎ ዘለው ካብ ጠቕላላ ናይ ምምራት ዓቕሞም 936.12 ቶን (20%) ጥራሕ እዩ። እዚ ድማ ክልልና ጠለብ ክሸፍኑ ኣይኸእሉን። እዚ ክፍተት ዝምላእ ብናይ ውልቀ ሰብ ሃፍቲ ተሳትፎ ብምኻኑ ኣብዚ ንዝወፍሩ ዓብዪ ጥቕሚ ዘርክብ ምኻኑ ክግንዘቡን ኢንቨስት ክገብሩን ይግባእ።

ፕሮጀክት ናይ ኢንዱስትሪ መለዋወጢ ኣቕሑ

ሃገራዊ ስትራቴጂ ኢንዱስትሪ ውፅኢታዊ ብምኻኑ ካብ እዋን ናብ እዋን ኣብ ዝተፈላለዩ ዘፈራት ኢንቨስትመንት ዝተዋፈሩ ትካላት ቐፅሪ ዓብዪ እዩ። እዞም ኢንዱስትሪታት ኣብ እዋን ግልጋሎት ዘመኖም ዝተፈላለዩ ማሸናት ፅገና ንምክያድ መለዋወጢ ኣቕሑት እናጠለቡ ይርከቡ። ይኹን እምበር ኢንዱስትሪታት በዚ መዳይ ዓብዪ ሓደ ፅንቅፋት ኮይኑዎም ዘሎ ናይ ኢንዱስትሪ መለዋወጢ ኣቕሑ ብቕርብ ዘይምርካብ እዩ። እዚ ንምምላእ ድማ ብዓመት ስጋብ 2,717.26 ቶን መለዋወጢታት ካብ ደገ ክኣትዩ ተገይሩ እዩ።

ሃገርና ኣብዚ ሕዚ እዋን ናብ ኢንዱስትሪ ንምሸግጋር ኣብ ምስራሕ እትርከብ ብምኻና መለዋወጢ ኣቕሑት ካብዚ ንላዕሊ ጠለብ ክህልዎ እዩ። ስለዚ ናይ ኢንዱስትሪ መለዋወጢ ኣቕሑ ኣብ ክልልና ብስፍሓት እንተተመራቶም ኣብ ሃገርና ኢሉ እውን ናብ ምብራቕ ኣፍሪካ ሃገራት ንምልኣኽ ሰፊሕ ዕድል ኣለዎ።

ፕሮጀክት ናይ ተሽከርካርቲ መለዋወጢ ኣቕሑ

ብሃገር ብርኪ ይምዝገብ ዘሎ ተኸታታሊ ዕብዩት ኢኮኖሚ ኣብ ጠለብ ተሸከርከርቲ ዓብዩ ዕልዋ የምዕኒ ብምህላዉ በዝሒ ተሸከርከርቲ በቢእዋኑ ዓብዩ እዩ። እዚ ዕብዩት ጠለብ ተሸከርከርቲ ኣብ ምዕጋብ ዋላ ተዘይበፅሖ ተሸከርከርቲ ኣብ ሃገርና ተገጣጣሚ ምዃን ናብ ዕዳጋ ክቐርቡን ሸርፊ ወፃኢ ከድሕኑ እናተገብረ እዩ። ነዚ ደጋፊ ዝኸውንን ተሸከርከርቲ ናይ መለዋወጢ ኣቕርቦት ንምምላእ ኣብዚ ዝነጥፉ ትካላት ብዝድለ መጠን ዘይምህላዉ ግን ካብ ወፃኢ ምእታው መማረፂ ዘይብሉ ኮይኑ እዩ። ሃገርና ኣብ 2005 ዓ.ም ዘምዕኦቶ በዝሒ ናይ ተሸከርከርቲ መለዋወጢ ኣቕርቦት 1,477 ቶን እንትኾን ብብር 481.40 ሚልዮን ዝዚኦ ኣእትዖ እዩ። ኣብ ክልልና ትራንስ ኢትዮጵያ ጥራሕ ኣብ 2005 ዓ.ም 55.3 ሚልዮን ብር ወፃኢ ብምግባር ዝተፈላለዩ መለዋወጢ ኣቕርቦት ኣታዊ ገይሩ ኣዩ።

ኣብ ክልልና መለዋወጢ ንምምራት መማረፂ ብምጻኑ ኣብዚ ዘፈር ኢንቨስትመንት ንዝዋፈሩ ሰብ ሃፍቲ ካብ ሃገርና ሓሊፉ ኣብ ጎረባብቲ ሃገራት እውን ሰፊሕ ዕዳጋ ዘለዎ መዋፃኣይ ስራሕ ምጻኑ ብምርዳእ ኢንቨስት ክግበር ይካኣል እዩ።

ፕሮጀክት ብዝተፈላለዩ ቅርፂ ዘለዎም ሓፃውን ምምራት

ኢትዮጵያ ካብ እተመዝገበም ዘላ ዕቤታት ሓደ ዘፈር ኮንስትራክሽን እንትኸውን እዚ ዕቤት ዘምፀኦ ናይ ሓፂን ጠለብ ምውሳኽ ብዋጋ ደረጃ ድማ ብጣዕሚ ወሰኽ ካብ ዘርእዩ ምህርቲ ብምጻኑ ነቲ ክፍተት ንምሸፋን 216,117 ቶን ብረት ብ 4.68 ቢልዮን ብር ኣብ ሓደ ዓመት ውሽጢ ጥረሕ ካብ ወፃኢ ኣታዊ ኾይኑ እዩ። ኣብ ክልልና ዘሎ ሰፊሕ ናይ ሓፂን መዓድን ኣብ ጥቕሚ ንምውዓል ናይ ትእምት ትካል ኣብ ምንቅስቃስ እንትርከብ መንግስቲ ድማ እዚ ውፅኢት ሓፂን መዋፅኣይነቱ ዳህሲሱ ናብ ዝተፈላለዩ ቅርፂ ዘለዎም ሓፃዊን ዝቅይር በዓል ሃፍቲ ንምስሓብ መተባብዕታት ኣዳሊዉ እዩ።

ብሃገር ብርኪ ናይ ብረት መምረቲ ፋብሪካ ውሑዳት እንትኾኑ እዚኦም ድማ ኣብ ሃገርና ምስ ዘሎ ናይ ኮንስትራክሽን ኢንዱስትሪ ዕብዩት እቲ ጠለብ ክሸፍንዎ ኣይኸኣሉን። በዚ መሰረት ነዚ ናይ ዕዳጋ ክፍተት ንምምላእ ዝዋፈር በዓል ሃፍቲ ኣዋፃኣይ ፕሮጀክት ብምኻኑ ኣብዚ ኢንቨስት ክገብሩ ዝተባብዑ ምቕዊ ኩነታት ተደላዲሉ እዩ።

ፕሮጀክት ኣልሙኒየም ፎይል

ኣሉምንየም ፎይል ንዝተፈላለዩ ውፅኢት ኢንዱስትሪ መዐሸጊ ዝውዕል እንትኸውን ብፍላይ መድሓኒት ፋብሪካታት ብስፍሓት ተጠቀምቲ ናይዚ ፍርያት እየን። ካብዚ ብተወሳኺ

አሉምንም ፎይል ዝጥቀማ ከም ምግቢ፣ መድሓኒት፣ ከረሜላ ፣ ብስኩት ፣ ማስቲካ ፣ መጠጥ ፣ ናይ ውህብቶ ኣቕሑት ወዘተ.. ዘምርታ ኢንዱስትሪታት እናተሰፋሕፍሐ ብምምፀኦም ተደላይነቱ እናሰፈሐ እዩ። ነዚ ጠለብ ብዓዲ ውሽጢ ፍርያት ምምላእ ብዘይ ምኽኣሉ ካብ ወፃኢ ዓዲ ምዕዳግ የግዲ ኮይኑ ፀኒሑ እዩ። ብዓመት 148.82 ቶን አሉምንም ፎይል ብ 14.83 ሚልዮን ብር ኣታዊ ተገይሩ እዩ። አሉምንም ፎይል ሰፊሕ ዕዳጋ ዘለዎ ኮኑ ክሳብ ሓዚ በዚ ዘፈር ኢንቨስት ዝገበረ በዓል ሃፍቲ የለን። ኣብ ክልልና እውን እንተኾነ ብር 5 ሚልዮን ዝግመት 30, 000 ኪሎ ግራም ካብ ወፃኢ ዝኣትወ አሉምንም ኣብ ጥቕሚ ዊዲሊ እዩ።

አሉሙኒየም ፎይል ፅቡቕ ረብሓ ዘርክብ እንተኾነ ክሳብ ሓዚ እዚ ዓይነት ኢንቨስትመንት ብዘይምህላዉ ኣብዚ ስራሕ ምውፋር ዘይተተንከፈ ጥቕሚ ዘምፅእን ካብ ሃገርና ክልልናን ሓሊፉ ጎረባብቲ ሃገራት እውን ብቐሊሉ ንምሻጥ ዘኸለል መሰረተ ልምዓት ዝርገሐ ምህላው ከም ዓብይ ናይ ዕዳጋ ዕድል ዝውሰድ እዩ።

ፕሮጀክት ባኮ (ካርቶን) ፋብሪካ

ካርቶን ሰፊሕ ኣብ ቅድመን ድህረ ምህርቲ ዓብዪ ጥቕሚ ዘለዎ ናይ እታወታትን ምህርቲን መትሓዚ ውፅኢት ማንፋክቸሪንግ እዩ። እዚ ምህርቲ ብሃገር ይኹን ኣብ ክልልና ብዙሓት ደለይቲ ዘለዉዎ እዩ። ይኹን እምበር ነዚ ድልየት ተጠቀምቲ ዘማልእ መምረቲ ትካል ብበዝሒን ዓቕሚን ዘይምምላእ ካብ ካሊእ ዕዳጋ እዩ ዝሸፈን። ኣብ 2005 ዓ.ም ሃገርና ዘእተወቶ ካርቶን ብር 77.79 ሚልዮን ዝግመት 1,387 ቶን እዩ። ኣብ ክልልና መፀሻዚ ዘድልዮም ፋብሪካታት ኣብ 2005 ዓ.ም ዝነበሮም ናይ ካርቶን ጠለብ 7,024,629 ሚልዮን በዝሒ ነይሩዎም።

ኣብ ክልልና ዘለዉ 2^ተ ካርቶን ፋብሪካታት ናይ ምምራት ዓቕሞም ውሑድ ብምዃኑ እቲ ዘሎ ስፍሓት ጠለብ ክሸፍንዎ ኣይከኣሉን። ደለይቲ ካርቶን ንዘሎ ሰፊሕ ሕፅረት ንምሸፋን ብወፃኢ ሸርፊ ካብ ኻልኦት ሃገራት የእትዉ እዮም። መንግስቲ ነዚ ፀገም ንምፍታሕ ብርክት ዝበሉ ሰብ ሃፍቲ ክተኣናገድሉ ዝኸለል ዘፈር ኢንቨስትመንትን መዋፅኣይን ምዃኑ ኣሚኑ ዝተፈላለዩ መተባብዕታትን ድጋፍ መውሃቢ ፓኬጃትን ኣዳልዩ ይርከብ። ሰብ ሃፍቲ ድማ ነዚ ዕድል ተጠቂሞም ኢንቨስት ክገብሩ ይግባእ።

ፕሮጀክት ጠርሙዝ ፋብሪካ

ጠርሙዝን ናይ ጠርሙዝ ውፅኢታትን ምስ ምስፍሕፋሕ ኢንዱስትሪታት ተታሓሒዙ ሰፊሕ ጠለብ ክህልዎ ኪኢሉ እዩ። ነዚ ጠለብ ብውሱን መልክፀ ዝምግብ ዝርከብ ሓደ ፋብሪካ ተጣይሹ ኣብ ምምራ ይርከብ። ሃገራዊ ጠለብ ንምምላእ ካብ ወፃኢ ዓዲ ብወፃኢ ሸርፊ ዝመፅእ እንትኸውን ኣብ 2005 ዓ.ም ጥራሕ ሃገርና 12,745 ቶን ጠርሙዝ ብር 315.58 ሚልዮን ወፃኢ ብምግባር ኣታዊ ገይራ እያ። ኣብ ክልልና እውን መድሓኒት ፋብሪካ ጥራሕ ብዓመት ክሳብ 3.5 ሚልዮን ሓባ ናይ መድሓኒት ጠርሙዝ ብብር 1.2 ሚልዮን ካብ ወፃኢ ኣታዊ ይገብር። ሐዚ ኣብ ተግባር ዘለዎን ብቐፃሊ ናብ ተግባር ዝኣትዎን ሓዊሱ ኣብ ክልልና ሰፊሕ ጠለብ ኣሎ።

ናይ ጠርሙዝ ጠለብን ቀረብን ንምምላእ ኣብ ክልልና ንምምራት ጥሪ ማእድን መዓድን ሲልካ ሳንድ ብስፍሓት ኣብ ክልልና ስለ ዝርከብ መንግስቲ እዚ መዓድን ናብ ጥቕሚ ንምቕያር ዝተፈላለዩ መተባብዕታት ኣዳሊዉ ሰብ ሃፍቲ ኣብ ምስሓብ እዩ። ስለዚ ኣብዚ ኢንቨስት ክገብሩ ንዝደልዩ ምቕያር ባታ ዝተፈጥረሎም ምኻኑ ምፍላጥ ይግባእ።

ፕሮጀክት ፋብሪካ ፕላስቲክ መዕሸግታትን ኣቁሑት ገዛን

ፕላስቲክ ኢንቨስትመንት ብጣዕሚ ብዙሓት ውፅኢት ኣለውዎም ካብ ዝበሃሉ ዘፈራት እቲ ሓደ እንትኸውን ኣብ ሃገርና ዝርከቡ መብዛሕቲኦም ፋብሪካታት ፕላስቲክ ምስ ኮንስትራክሽንን ናይ መስኖ ቱቦታት ዝተተሓሐዙ እዮም። ብሃገር ደረጃ ክፍተት ዘለዎም ናይ ፕላስቲክ ውፅኢታት ናይ ዝተፈላለዩ መዕሸግታትን ናይ ገዛ ኣቕሑትን እንትኾኑ ኣብ ክልልና ነዚ ኢንቨስትመንት ከም ግብኣት ዘገልግል ናይ ፒቪሲ ጥሪ ኣቕሑ ብልዕሊ 4 ቢልዮን ንምምራት ሓደ ናይ ትእምት ትካል ኣብ ከይዲ ምህላዉ ከም ዓብዪ ረብሓ እቲ ክልል ዝርእ እዩ። ብተወሳኺ ድማ ኣብ ክልልና ሰፊሕ ዕዳጋ እንትህልዎ መድሓኒት ፋብሪካ ፣ ዘይቲ ፋብሪካታት ፣ ቢራ ፋብሪካ ፣ ለስላሳ ፋብሪካ ፣ ኣረቂ ፋብሪካታትን ሕብረተሰብን ናይ ፕላስቲክ ውፅኢታት ተጠቀምቲ እዮም።

ኣብ ክልልና ዝርከቡ ፕላስቲክ ካሳ ዝጠልቡ ዝተፈላለዩ ትካላት ጥራሕ 7.6 ሚልዮን ካሳ ዘድልዩን እንትኸውን ካብዚ እቲ 50% ዝኣክል በቢዓመቱ ካብ ጥቕሚ ወፃኢ ዝኸውን እዩ እንተተብሃለ ብዓመት 3.8 ሚልዮን ካሳ ምፍራይ ይከኣል ማለት እዩ። ብተወሳኺ ኣዲስ መድሓኒት ፋብሪካ ኣብ 2005 ዓ.ም 170 ቶን ናይ መድሓኒት መዕሸጊ ፒቪሲ ፕላስቲክ ብብር 7.0 ሚልዮን ብር ዝኢኡ እዩ።

ሰፊሕ ጠለብ ዘለዎም ናይ ፕላስቲክ ውፅኢት ዝኾኑ ናይ ገዛ ኣቁሑት፣ ናይ ሆቴላትን ካፍቴርያታትን ጠረጴዛን ወንበርን ናይ ዘይትን ኬሚካላትን መዐሸጊታት እቶም ዋና ዋና እንትኾኑ ካልኦት ደቀቕቲ ዝበሃሉ ድማ ከም ናይ መድሓኒት መተሓዘ ፕላስቲክ ብበዝሒ ተጠለብቲ እዮም። ስለዚ እዚ ፕሮጀክት ሰፊሕ ጠለብ ዘለዎ ምኻኑ ኣብ ግምት ብምእታው ሰብ ሃፍቲ ክልልና ኣብዚ መዳይ ክዋፈሩን ንግዳምን ወገኖምን ክጠቕሙ ይኸእሉ እዮም።

ፕሮጀክት ናይ ጡጥ ጨርቅን ክርን ምምራት

መንግስቲ ኢትዮጵያ ናብ ኢንዱስትሪ ንምሽግጋር ኣብ ዘካዶም ዘሎ ጻዕሪታት ዐዓብዩ ኣስተዋፅኦ እናበርከተ ዝርከብን ከበርክት ትፅቢት ዝገበረሉ ሓደ ናይ ጨርቃ ጨርቂ ኢንቨስትመንት እዩ። እዚ ብምኻኑ ድማ ኣብ ሃገርና ብርክት ዝበሉ ናይ ውሽጢ ዓዲን ወፃኢን ዓበይቲን ማእኸለዎትን ጋርመንት ኢንዱስትሪታት እናተፈጠሩ እዮም። ኣብ ክልልና ዘለዉ ኣናእሽቲ እንዳ ስፌታት እውን ኣብ ጠለብ ጨርቅን ክርን ዘይነዓቕ ተራ ኣለዎም። እዚ ድማ ሰፊሕ ናይ ጨርቅን ክርን ዕዳጋ ፈጠሩን ክፈጥርን እዩ። ነዚ ጠለብ ንምምላእ ድማ ዋላ ካብ ወፃኢ ዓዲ ብሸርፊ ወፃኢ ክመፅእ እናተገብረ እዩ። ሃገርና ኣብ ሓደ ዓመት ልዕሊ 5,916.89 ቶን ዝኣክል ጨርቂ ካብ ዝተፈላለያ ወፃኢ ሃገራት ተእትይ እያ። ኣብ ክልልና ዝርከቡ ፋብሪካታት ብዓመት 2.5 ሚሊዮን ኪሎግራም ፈትልን 8.5 ሚሊዮን ሜትሮ ማእለማ ይሰርሑ። ብጋርመንት መዳይ ድማ 9.9 ሚሊዮን ሓባ ዝተፈላለዩ ክዳውንቲ ብዓመት ይሰፍዩ።

ስለዚ እዚ ሰፊሕ ናይ ዕዳጋ ክፍተት ብናይ ዓዲ ውሽጢ ምህርቲ ምሽፋን ይካኣል እዩ። ክልልና ንጡጥ ፍርያት ምቕው ኣግሮ ኢኮሎጂን ሰፊሕ ተሓራሲ መሬትን ዘለዎ እንትኾን በዚ ዘፈር ሰፊሕ መዋእለ ንዋይ ብምፍሳስ ሰፊሕ ናይ ስራሕ ዕድል ምፍጣር ከም ዝከኣል ብምእማን መንግስቲ ነዚ ዘፈር ፍሉይ ቆላሕታ ብምሃብ እናተንቀሳቐሰ ይርከብ። ሰብ ሃፍቲ ድማ ነዚ እድል ተጠቒሞም ክዋፈሩሉ ይኸእሉ እዮም።

ፕሮጀክት ናይ ጨርቂ ክዳውንቲ ምስፋይ

ኣብ ሃገርና ዘለዉ ትካላት ክዳን ስፌት ዘምርትዎ ክዳን ምስ ጠለብ ሕብረተሰብ እንትነፃፀር ተመጣጠኒ ብዘይምኻኑ ካብ ወፃኢ እናተገዝእ እዩ ዝመፅእ። መንግስቲ ኣብ ማእለማን ክሪ ምድላውን ዋላኳ ሰብ ኣብ ምስሓብ እንተኾነ እቶም ዘለዉ 2^ተ ቴክኖሎጂያን

ጋርመንትን ኢንቨስትመንታት ጨርቋ ኣብ ምቕራብን ቴክኒካል ሓገዝ ምሃብን ዝተወሰነ ኣስተዋፅኦ ኣለዎም እዩ።

ካብ ውሽጢ ዓዲ ይኹን ካብ ወፃኢ ዓዲ ዝኣትው ውፅኢታት ፋብሪካ ብብዝሓት ተጠላብነት ዘለዎ ኸዳን እንትኸውን ነዚ ጠለብ ምውሳኽ ምዕባል ኢኮኖሚ ጎኒ ንጎኒ ምውሳኽ በዝሒ ህዝቢ ዋና ምኽንያታት እዮም። ኢትዮጵያ ኣብ 2005 ዓ.ም 10,960.78 ቶን ኸዳን ብብር 3.03 ቢልዮን ካብ ወፃኢ ዓዲ ኣታዊ ገይራ እያ።

ኣብ ዕዳገ ዝርእ ዘሎ ናይ ዓ ውሽጢ ምህርቲ ዕርየትን መጠንን ብምዕባይ ክፍተት ጠለብ ምምላእ ይክእል እዩ። ነዚ ዝድግፍ ናይ ቴክኖሎጂ ኢንዱስትሪ ኢንቨስትመንት ምህላወን መንግስቲ ዝተፈላለዩ ናይ ድጋፍ መውሃቢ ፓኬጃትን መተባበቦታትን ምድላወን እቲ ዘርፊ መዋፃኣይነቱ ኣብ ግምት ኣትዮ ሰብ ሃፍቲ ክዋፈሩሉ ዝኸእሉሉ መዳይ ምኻኑ ተነጻሩ እዩ።

ፕሮጀክት ዚፕ መልጎምን ላበልን ምምራት

ኣብ ሃገርና ናይ ክዳን ስፌት ዝተዋፈሩ ማእኸለዎትን ዓበይቲ ትካላንን ደቀቕትን ኣናእሽትን ትካላትን ንክስፋሕፍሑ መንግስቲ ዓብዪ ዓዕሪ እናገበረ እንትኸውን ካብዚ እውን ዓበይቲ ውፅኢታት ክመፅእ ጀሚሩ ኣሎ። እዞም ትካላት ንዘምርትዎም ምህርቲታት እታወት ዝኾኑ ዚፕ፣ መልጎምን ላበልን ይጥቀሙ እዮም። ኮይኑ ግን ቀረብ እታወታት ስፌት (መልጎም፣ ቻርጅላን ላበልን ወዘተ) ብቕርብት ዘይምርካብ ፀገም ኮይኑ እዩ። ኣብ ክልልና ዝርከቡ ክልተ ዓበይቲ ማእለማን ክዳን ስፌትን ትካላት ጥራሕ 9.9 ሚልዮን ክዳውንቲ ዝሰፍዩ እንትኾኑ ነዚ 7.4 ሚልዮን ላበል፣ ልዕሊ 20 ሚልዮን መልጎም የድልዮም። እዚ እታወት ደርጋ ኩሉ ካብ ወፃኢ ዝኣትው እንትኸውን ብፅሬት ፣ ግዜ ወዘተ ዝብሉ መለክዕታት እንትርእ ሰፊሕ ፀገም ዘለዎ እዩ። እዚ ድማ ኣብ ዕዳጋ ተወዳደርቲ ንክይኾኑ ዓብዪ ዕንቅፋት ይኾኖም እዩ።

ኣብ ክልልና ዘለዉ ኸልተ ዓበይቲ ጋርመንት እንትህልዉ ብዓመት 9.9 ሚልዮን ሓባ ይሰፍዩ። እዚ ማለት እንተወሓደ ኣብ ሓደ ኸዳን ሓደ ሌብል ፣ ቻርጅላ ከም ኣድላየነቱ ፣ ብማእከላይ ካብ 3-4 መልጎም የደሊዮም እንተኢልና እዞም ትካላት ጥራሕ ኣብ ዓመት 39.6 ሚልዮን መልጎም የደልዮም ማለት እዩ። ብተመሳሳሊ 6,200 ብደቀቕትን ኣናእሽተን ዝፍለጡ ሰፊይቲ ክዳን ኢንትርፕራይዛት እንትህልው ብማእከላይ ብዓመት ሓደ ሰፋዪ

1800 ዝኣክል ኸዳን ኣብ 300 ናይ ስራሕ መዓልቲ ይሰፊ። ስለዚ እዚኦም ድማ እንተነኣሰ 44.64 ሚልዮን መልጎምን ቻርጅላን የድልዩ።

ስለዚ ነዚ ፀገም ንምፍታሕ ዘላቂ መፍትሒ ንምምጻእን ኣብ ክልልና ዘለዉ ዝተፈላለዩ መዓድናት፣ ናይ ሕርዲ ተረፊ ምህርቲ (ቀርኒ፣ ዓፅሚ) ወዘተ ዝመሳሰሉ እታወታት ብምጥቓም ምምራት እዩ። ነዚ ንምፍፃም ድማ ብመንግስቲ ኣድላይ ምድላው ዘሎ ኮይኑ ሰብ ሃፍቲ መዋእለ ንዋዮም ኣብዚ መዳይ ብምውዓል ተጠቀምቲ ክኾኑ ይኸእሉ እዮም።

ናይ ቆርበት ውፅኢታት ምስፋይ

ሃገርና እናመዝገቡዮ ዘላ በዓል ክልተ ኣሃዝ ኢኮኖሚያዊ ዕቤት ኣብ ዝተፈላለዩ ዘፈር ኢንቨስትመንታት ዓበይቲ ኣወንታዊ ዕልዋታት እናፈጠረ ይርከብ። እዚ ድማ ናይ ሕብረተሰብ ናብራ ኣብ ምዕባይ ዕዘዝ ኣስተዋፅኦ እናገበረ እንትኸውን ዝሓሸ ዋጋን ፅሬትን ዘለዎም ኣቕሑት ናይ ምግባእ ዓቕሙ እናወሰኸ እዩ። ኣብ ሃገርና ዝተፈላለዩ ናይ ቆርበት ውፅኢታት ብምስፋይ ተጠቓሚ ዝገብሩ ቕፅፎም ዘይነፃቑ ናይ ቆርበት ፋብሪካታት እንትህልዉ ካብዚኦም እቲ ሓደ ኣብ ክልልና ዝርከብ ብዓመት ልዕሊ 10.7 ሚልዮን ፊት ቆርበት ናይ ምምራት ዓቕሚ ዘለዎ እዩ። መብዛሕቲኦም ቆርበት ፋብሪካታት ሃገርና ዘምርትዎ ምህርቲ ንወፃኢ ዝልእኹ እንትኾኑ ዝተወሰነ ድማ ንውሽጢ ዓዲ ከም እታወት ዘገልግል እዩ።

ኣብ 2006 ዓ.ም ኢትዮጵያ ናብ ዝተፈላለዩ ሃገራት ዓለም ዝለኣኹዮ ዝተወደኦ ቆርበት እንትረኦ ናብ 1.95 ቢልዮን ብር ዝግመት እንትኸውን ብዝተፈላለዩ መልክዕ ተሰፍዶ ዝወፅእ ድማ 0.71 ቢልዮን ብር እዩ። ኾይኑ ግና ሃገርና ዝተፈላለዩ ዝተሰፈዩ ናይ ቆርበት ውፅኢታት ኣብ 2005 ዓ.ም ጥራሕ 1,176.63 ቶን ኣታዊ ዝገበረት እንትኾን 150.91 ሚልዮን ብር ዝግመት እዩ። ኣብ ክልልና ዘሎ ቐረብት ፋብሪካ ድማ በዓመት ክሳብ 10,732,500 ፊት (7,492,500 ናይ በግዒን ጠልን 2,430,000 ናይ ብዕራይ) ቆርበት ምፍራይ ዓቕሚ ኣለዎ።

መንግስቲ ክልልና እዞም ረብሓታት ብምጥቓም ናብ ዝተፈላለዩ ውፅኢታት ብምቕያር ናይ ወፃኢ ሸርፊ ኣብ ምምፃእ እጃም ንክህልዎም ዝተፈላለዩ መተባብዕታት ኣቀሚጡ ሰብ ሃፍቲ ኣብ ምስሓብ ይርከቡ። ብተወሳኺ ሰፊሕ እታወት ቆርበት ዝርከብ ብምኻኑ ሰብ ሃፍቲ ኢንቨስት ክገብሩ ትፅቢት ይግበር።

ፕሮጀክት ሕርሻ ማሸነፊታትን ዝተፈላለዩ ሞተራትን ምግጥጣም

ተለምዶዊ ኣተሓራርሳ ሕርሻ ብዘመናዊ ብምትካእን ምህርቲ ናይ ምዕፃፍ ስራሕቲ በተግባር ውፅኢት እናተመዘገበሉ ዝርከብ ምኻኑ መነባብሮ ኣብዚ መዳይ ዝተዋፈሩ ውፅኢት ዘመዘገቡ ሓረስቶት ዘረጋግፁም እዩ። እዚ ውፅኢት ንኹሉ ሓረስታይ ሃገርና ኢሉውን ክልልና ክፀልውን ተረባሕቲ ክኻኑን እናተሰርሐ እዩዩ። ክልልና ካብ ጠቕላላ ዝሕረስ መሬት እቲ 50% ዝኸውን ብመስኖ ክለምዕ ኣለዎ ብዝብል ወፍሪ ሕብረተሰብ ምንቕናቕ ተኻኢሉ እዩ።

እዚ ምንቕናቕ ህዝቢ ዕውት ንምግባር ዝተፈላለዩ እታዎታት ምቕራብን ምጥቓምን ትፅቢት ይግበር። ዘመናዊ ሕርሻ ንምትእትታው ብማሸነፊን መሳርሒታት መዳይ ትራክተር፣ ፓምፕ ሞተር ማይ ናይ ኢድ መሳርሒታትን ናይ ምህርቲን እታወትን መንፃዚታት ኣብ ጥቕሚ ክውዕሉ እዮም።

ነዚ ስራሕ ብዓዲ ውሽጢ ትካል ብኣዳማ ናይ ሕርሻ ማሸነፊ መገጣጠሚ ጥራሕ እናተሰርሐ ዝርከብ ኮይኑ እዚ ብምኻኑ ድማ ኣብ 2005 ዓ.ም ጥራሕ 681.77 ሚሊዮን ብር ዝግመት ናይ ሕርሻ ማሸነፊታት ካብ ወፃኢ ኣእትዖ እያ። ነዚ ክፍተት ንምምላእ ብዓዲ ውሽጢ ክስራሕ እንተኸኢሉ ስፍሕ ዝበለ ናይ መንግስቲ መተባብዒ ካብ ምጥቓም ንላዕሊ መትረፋይን ሃገራዊ ዕብዩት ኣብ ምርግጋዕ ኣስተዋፅኦ ምብርካት እዩ።

ፕሮጀክታት ናይ ጫማ ሶልን ገበርን ጫማ ኣክሰሰሪ ምምራት

ኣብ ሃገርና 20 ዝኾነ ጫማ ፋብሪካታት ኣብ ክልልና ድማ 3^ተ ጫማ ፋብሪካታት ኣብ ምፍራይ ጫማ ተዋፊሮም ይርከቡ። ካብዚኦም እቲ ሓደ ሸባ ሌዘር እንትኸውን ኣብ ዓመት ልዕሊ 180 ሺሕ ፅማድ ጫማ የምርት። ኣብ ክልልና ጫማ ምስራሕን ምስፋይን ዝተዋፈሩ 279 ትካላት ደቀቕትን ኣናእሽትን ስራሕ ተዋፊሮም ኣብ ተግባር ይርከቡ።

በዚ መዳይ ሃገርና ሰደድ ብምግባር ናብ ወፃኢ ሸርፊ ምርካብ ዝጀመረት ኮይኑ ኣብ ውሽጢ ዓዲ ክምረቱ እናኸኣሉ ካብ ወፃኢ እንእትዎም ዘለና ናይ ጫማ ሶልን ገበርን ጫማ ኣክሰሶሪን ካብ እንረኽቦ ወፃኢ ሸርፊ ክጥቀሙ ኪኢሎም እዮም።

ኣብ ክልልና 279 ብማሕበርን ውልቀን ጫማ ዝሰርሑን ዝሰፍዩን ደቀኞቲ ኣናእሽትን ብሃገር ብርኪ እውን ዘለዎ ኣብ ግምት ኣትዩ ብርክት ዝበለ ናይ ጫማ ሶልን ገበርን ጫማ ኣክሰሶሪን ተጠቐምቲ እዮም።

ስለዚ እዚ ትካል ናይ ትእምት ፒቪሲ ፋብሪካ ምጥያሽ ተታሓሒዙ ናይ ጥረ ኣኞሓ ቀረብ ኣብ ቀረባ ዝርከበሉ ዕድል ክምዘሎ ኣብ ግምት ኣትዩ ንዝዋፈሩ ሰብ ሃፍቲ ዓብዪ ትርፌ ዘርክብ ኢንቨስትመንት እዩ።

ፕሮጀክት ግሉኮስ ምምራት

ኣብ ሃገርና ዘለዎ ግሉኮስ ፋብሪካታት ሰለስተ ጥራሕ እንትኾና ናይ ምምራት ዓኝመን ምስ ሃገርና ዘድልዩ በዝሒ ግሉኮስ እንትነፃፀር ብውሽጢ ዓዲ መምረቲ ዝሸፈን ከባቢ 60% እዩ። እዚ ድማ ሃገርና ካብ ዘድልዩ 40% ዝኣክል ናይ ቀረብ ሕፅረት ብምህላው ካብ ወፃኢ ዝኣትው እዩ። እዚ ብቐፃሊ ምስዝህሉ ዕብዮት በዝሒ ህዝቢ ተወሳኺ ጠለብ ክህልዎ ከመዝኸእል ምግማቱ ቐሊል እዩ።

ኣብ ክልልና ነዚ ዓይነት ኢንቨስትመንት ንምሕጋዝ ኣብ ክልልና ኣዲስ ፋርማሰስቲካል ፋክተሪ ፣ ፋኩስ ሜዲቴክን መቐለ ዩኒቨርሰቲ ጥዕና ፋኩልቲን ምህላዎም ከም ዓብዪ ዕድል ዝቐፀር እዩ። እቲ ፍርያት ኣብ ክልልና ንምምራት ዘኸእል ውሱን ጥረ ኣኞሓን ናይ ምርምርን ፅንዓትን ትካላትን ካብ ምህላው ብተወሳኺ መንግስቲ ኣብዚ ዘፈር ንዝዋፈሩ ድጋፍ ዝገብረሉ መዳይ እዩ።

ኣብ ኢትዮጵያ 3^ተ ናይ ግሉኮስ ፋብሪካ እንትህልዉ ሃገርና ካብ ዘድልዩ በዝሒ ግሉኮስ ዘምርትኦ ውሑድ እዩ። ኣብ 2005 ዓ.ም ብሃገር ብርኪ ብ200 ሚልዮን ብር ዝተገዝአ ግሉኮስ ንዞስፒታላትን ጥዕና ጣብያታትን ዝተኸፋፈለ እንትኾን እዚ ማለት ብቁፅሪ 8 ሚልዮን ሊትሮ ግልኮስ ማለት እዩ። ብክልልና እንትርኣ ድማ ብብር 12.5 ሚልዮን ዝተገዝአ 500 ሺሕ ሊትሮ ንትካላት ጥዕና ቀረቡ እዩ።

ስለዚህ እዚህ ካብ ዓዲ ወፃኢ እናእተናዮ ዝርከብ መጠን ግልኮስ ኣብ ዓዲ ውሽጢ ምምራት ዝከኣል ኮኑ ነዚ ዘመቹ ኩነታት እውን ድልዊ ኮይኑ ይርከብ። ብምኻኑ ድማ ሰብ ሃፍቲ ከም መማረፂ ኢንቨስትመንት ወሲዶም ክዋፈሩሉን ክጥቀሙሉን ይኸእሉ እዮም።

ፕሮጀክት ፋሻን ባንዲጅን ምምራት

ኢትዮጵያ ብጥዕና ዘፈር ዝሓዘቶ ዕማም ካብ ግዜ ናብ ግዜ ዕቡቕ ምምሕያሽ እናርአየት ትርከብ። ኾይኑ ግና ብመድሓኒትን ናውቲ ሕክምናን ኣቕርቦ ቐለል ዘይበሃሉ ፀገማት እንትህልዉ ብፍላይ ሕፅረት ፋሻን ባንዲጅን ሰፊሕ እዩ። ነዚ ፀገም ቀንዲ ምክንያት በዚ ኢንቨስትመንት ዝተዋፈሩ ሰብ ሃፍቲ ኣብ ሃገርና ዘይምህላዎም እዩ። መንግስቲ ነዚ ፀገም ንምፍታሕ ዝተፈላለዩ ሜላታት እናተኣታተወ እንትኸውን ካብዚኦም ሓደ በዚ ዘፈር ልምዓታዊ በዓል ሃፍቲ ምስሓብን ምትብባዕን እዩ። ክልልና ነዚ ኢንቨስትመንት ምቕወቲ ዝገብርዎ ዝተፈላለዩ ረብሓታት እንትህልዎም ነዚ ዝድግፉ ፋብሪካን ዩኒቨርሲቲን ምህላዎም ከም ዕድል ዝውሰድ እዩ።

ብሃገርና ብርኪ ንቐረብ ፋሻን ንዲጅን ኣብ 2005 ዓ.ም ብ100 ሚሊዮን ብር ወፃኢ ተገዚኡ ዝተከፋፈለ እንትኸውን ካብዚ እቲ 10 ሚሊዮን ብር ናይ ክልልና ብፅሒት እዩ። እዚ ማለት ብክልል ብርኪ ብበዝሒ እንትርእ ካብ 60 ክሳብ 70 ሺሕ ዕሹግ ንጥዕና ጣብያታትን ሆስፒታላትን ዝተውሃበ እንትኸውን ብጠቕላላ 50 ሚሊዮን ዕሹግ ድማ ንመሸጣን ኣብ ዓመት ይከፋፈል እዩ። ነዚ ዘፍሪ ትካል ምጥያሽ ካብ ንባዓል ሃፍቲ ዝህቦ ጥቕሚ ብተወሳኺ ሃገርና ንኢምፖርት እተውፅኦ መጠን ወፃኢ ሸርፊ ክንኪ ኣስተዋፅኦኡ ዝለዓለ እዩ።

ዕድላት ኢንቨስትመንት ሆቴልን ቱሪዝምን ትግራይ

ኢንቨስትመንት አብ ሆቴል

አብ ትግራይ ብመዳይ ኢንቨስትመንት ሆቴል ክግበር ዝፀንሐን ዘሎን ስራሕቲ ዕቡቕን ተስፋ ዘስንቕን እዩ። ኮይኑ ግን ብመንፅር ደረጅኡ ዝሓለወ ኣወሃህባ ግልጋሎት እንትምዘን ገና ብዙሕ ከም ዝተርፈና የመላኽት። ደረጅኦም ዝሓለወ ሆቴላት ትግራይ ዘለዎም በዝሒ መደቀስታት 1581 ጥራሕ እዮም። መነባብሮ ዜጋታት በቢእዋኑ ይዓቢ ምህላዉን በዝሒ ወፃኢ ተኛታት በፃሕቲ ዓዲ ምውሳኽ ተኣሳሲሩ ተወሳኺ ግልጋሎት ይጠልብ ይርከብ። ሓዚ ብዘሎ ኩነታት ዘለዉና በዝሒ ሆቴላት እኹላት ኣይኮኑን።

አብ 2012 ዓ/ምን ብድሕሪኡን ናብ ኢትዮጵያ ክመፅእ እዩ ተባሂሉ ዝውሰድ በዝሒ በፃሕቲ ዓዲ 4,000,000 እዩ። ካብዙይ ክልልና ህዚ ብዘለዎ 9.1% ብፅሒት 368,000፣ ብክልልና ዝተትሓዘ ትልሚ ድማ 1,104,000 ኣጋይሽ ክመፀና ይኸእሉ። እዚ ቱሪስት ብበዝሒ ምስ ዝመፅሉ እዋን /ካብ መስከረም ክሳብ ለካቲት/ ሽዱሽተ ኣዋርሕ /180 መዓልታታት/ ፃንሒትን እንትነፃፀር ብሃገራዊ ብፅሒት አብ መዓልቲ 2000 ዓራት የድልየና። ምስ ብክልልና ዝሓዝናዮ ትልሚ ድማ አብ መዓልቲ 6,133 ዓራት የድልየና። እዚ ምስ ሓዚ ዘለና 1581 በዝሒ ዓራት ሰፊህ ክፍተት ኣለዎ።

አብዚ ህዚ እዋን አብ ትግራይ ደረጃ ኮኽብ ዘለዎም በዝሒ ሆቴላት ዓሰርተ ጥራሕ እዮም። ካብዚኦም ገሊኦም ካብ ዝነበርዎ ብርኪ እናወረዱ ዝመፀ ስለዝኾኑ እቲ ቁፅሪ ካብኡ ንታሕቲ እዩ። ብኣንፃሩ ድማ ሓደሽትን ብርኪ ኮኽብ ክውሃዱም ዝግብኡ ሆቴላትን ተኸፊቶም እዮም።

አብ መቐለ ይኹን አብ ካልኦት ከተማታት ብደረጃ ብዓል ኣርባዕተ ኮኽብ ዝሰርፃ ሆቴላት ክልተ ከባቢ እየን። ብደረጃ ብዓል ኣርባዕተን ሓሙሽተን ኮኽብ ንዝተሰርሓ ሆቴላት ዘሎ ጠለብ ግን ዝዘፍ እዩ። ብሓደ ገፅ ንዘሎ ጠለብ ንምዕጋብ፣ ብኻልእ ገፅ ኣቕርቦት ብምግፋሕ ተወሰኽቲ በፃሕቲ ዓዲ ንምርካብ አብዚ ዘፈር እዙይ ብዙሕ ክስራሕ ይግባእ።

ሐዘ ያለውን ዘመን አብ 2012 ዓ/ም ክንበፅሖ ኢልና ምስ ዘቐመጥናዮ ሸቶን ኣተኣሳሲርካ እንትረኣ ኩለን ከተማታትና በዓል ሰለስተን ካብኡ ንላዕልን ኮኾብ ዘለዎም ሆቴላት ዝጠልባ ኮይነን ብመንፅር ሐዘ ዘሎ ፍሰትን ድልየትን በዓሕቲ ዓዲ ከተማታት ኣክሱም፣ ውቕሮን መቐለን ብፍሉይ ተወሰኽቲ ብዓል ኣርባዕተን ሓሙሽተን ኮኾብ ሆቴላት ዘድልየን እየን። ስለዚ ኣብ ሆቴል ግልጋሎት ሰብ ሃፍቲ ተሳተፍቲ እንተኾይናም ተጠቓሚነቶም ካብ ባዕሎም ዝሓለፈ ምኻኑ ተገንዚቦም ኣብዚ ክዋፈሩ ይግባእ።

ኢንቨስትመንት ኣብ ሎጅ

መብዛሕቲኦም ሆቴላትና ኣብ ዓበይቲ ከተማታት ዝርከቡን ዝህነፁን ከም ምኻናም ኣብ ምትእንጋድ በዓሕቲ ኣስተዋፅኦኦም ዝለዓለ እዩ። ካብዚ ብተወሳኺ ወጻኢተኛ በዓሕቲ ካብ ከተማ ውፅእ ኢሎም መስሕባትና ኣብ ዝርከቡሎም ከባቢ ከዓርፉን ክዘናግዑን ይደልዩ። ብቀንዱ ድማ ኣብ ቱሪዝም ዓለም ዘሎ ድሌት ብዙሕ ናብ ዘይፍለጡን ዝስሕብ ታሪካውን ባህላውን ሃብቲ ናብ ዘለዎምን ከባቢታት ምብጻሕ ዝብል እዩ። ስለዝኾነ ሎጅ ኢንቨስትመንት ነዚ ዕድል ብዝበለፀ ንምጥቃም ዘኸኸል እዩ። ዛጊድ ተዛዚሞም ግልጋሎት ይህቡ ዘለው ኣብ ዓዲግራት ዝርከብ ሎጅ ኣጎሮን ኣብ ሓውዜን ዝርከብ ሎጅ ገርዓልታን ከም ኣብነት ምውሳድ ይክኣል። ቀዲሙ ዝተጣየሸ ሎጅ ገርዓልታ ተደላይነቱ ዝዘፍ እዩ። በቢ ዓመቱ ልዕሊ ኣርባዕተ ሸሕ በዓሕቲ ዓዲ የተኣናግድ እዩ። እቲ ተደላይነት መስሕባት ንምርኣይ ብዝመፀ ኣጋየሽ ጥራሕ እንተይኮነስ ንክልተ ሰለስተ ለይቲ ኣብቱ ሎጅ ኣዕሪፎምን ተሓዲሶምን ክምለሱ ብዝደልዩ ኢትዮጵያውያንን ወጻኢተኛታትን እዩ። ሎጅ ኣጎሮ ካብዝኸፈት ሓደ ዓመት ዘቐፀረ ኮይኑ ፅቡቕ ተፈላጥነትን ተደላይነትን ኣጥርዩ ኣሎ።

ኣብ ዓበይቲ ከተማታት እውን ኣነተኾነ ብባህላዊ መንገዲ ንዝተሰርሑ ሆቴላት ወይ ሎጃት ዘሎ ባህግን ጠለብን ዓብዪ እዩ። ስለዝኾነ ኣብ ዙርያ ዓበይቲ ከተማታት ብፍላይ ኣብ ከተማታት ኣክሱምን መቐለን ሎጃት ምስራሕ ዘዋፅእ ኢንቨስትመንት እዩ። ምስ ዘሎ ምንቅስቃስ ቱሪዝም ሎጅ እንተተሰሪሑሎም ኣብ ምዕባለ ቱሪዝም ይኹን ኣብ ረብሓ ኢንቨስተራት ዘዋፅኡ እዮም ተባሂሎም ዝተነፀሩ ከባቢታት ሓሸንገ፣ ኣፅቢ፣ ገርዓልታ፣ ይሓን ካብታት ዓድዋን፣ ተከዘ፣ ውቕሮ፣ ዓዲግራት፣ ተምቤን፣ ኣክሱምን መቐለን እዮም።

ኢንቨስትመንት ኣብ መዘናግዕታት

አብ ዓበይቲ ከተማታትን ቱሪስት ብበዝሒ ዝንቀሳቀሰሎም ከባቢታትን ብፍላይ ቱሪስት ክዘናግዕሎም ዝኸእልን ፃኢቶም ንምንባሕን ዘሕጉስ እዋን ከሕልፉ ዝሕግዙን እዩም። ብተወሳኺ እቲ አብቲ ከባቢ ዝነበር ሕብረተሰብ 'ውን ዝጥቀመሎም ስለዝኾኑ አብዚ አትዮም መዋኣለ ንዋዮም እንተፍሲሶም ውፅኢታዊ ዝገብርን ዘይተነኸአ ዓውደ ስራሕን እዩ። አሚዝመንት ፓርክ፣ ዓበይቲ አደራሻትን ሲነማ ቤታትን ደረጅኦም ዝሓለዉ ባህላውን ዘመናውን ሬስቶራንት አብዚ መዳይ መማረፅቲ ክኾኑ ይኸእሉ።

ኢንቨስትመንት አብ ቱር ኦፕሬሽን

ስራሕቲ ቱር ኦፕሬሽን ፍሰት ቁፅሪ በፃሕቲ ዓዲን ወፃኢን አብ ምውሳኽ ፍእይ ግደ አለዎ። አብ ትግራይ ናይ ቱር ኦፕሬተር ዘይተሰርሓሉ እዩ። ዝተደራጀወ ናይ ቱር ኦፕሬሽን ብዘይምህላዉ ብርክት ዝበሉ በፃሕቲ ከይመፁ ዕንቅፋት ኮይኑ እዩ። ስለዚ አብዚ መዳይ ምውፋር ሰፊሕ ረብሓ የርክብ እዩ።

አይሲቲ

Office Automation:

Office automation refers to the varied computer machinery and software used to digitally create, collect, store, manipulate, and relay office information needed for accomplishing basic tasks. Raw data storage, electronic transfer, and the management of electronic business information comprise the basic activities of an office automation system. Office automation helps in optimizing or automating existing office procedures. The backbone of office automation is a LAN, which allows users to transmit data, mail, reports and even voice across the network.

Advantages that come with developing an automated office solution include the following among others: Office automation can get many tasks accomplished faster, it eliminates the need for a large staff, less storage is required to store

data, multiple people can update data simultaneously in the event of changes in schedule etc.

Most of governmental and private offices in Tigray either do not have an automated solution or they have abandoned one and use manual operations to facilitate their tasks. Therefore, a software company dedicated to automating business in bureaus, sectoral offices, private businesses etc. would contribute to the expansion of the technology and at the same time get high profit. Guarantee and continuous follow up of developed solutions could be vital to the success and usage of these software solutions.

The market of automation in particular and ICT in general in Tigray region is untouched. The Regional bureaus and sub bureaus, different government offices, Private business companies, Hospitals, Schools and Universities etc can be considered among the potential buyers if handled and supported appropriately.

The manual operation running in many of businesses in Tigray and the high ICT infrastructure investment by the government is conducive for investors who want to engage in office automation Software Company. The expansion of universities and colleges in Tigray has contributed to the availability of high tech software engineers who can work for a fairly small salary.

Computer Animation

Animation refers to generating moving images that can represent actions of people, animals or objects. Modern computer animation usually uses 3D computer graphics, although 2D computer graphics are still used for stylistic, low bandwidth, and faster real-time renderings.

This industry deals with changing all the human acts into graphic animation decreasing complexities and saving money that would have been spent on actors. It is also a very big way in the entertainment industry. Tigray has plenty

of tales and games which can be changed to a gigantic entertainment industry. Some of the feasible projects that can be done using animation are listed below.

- TV commercials using graphic animation. This can be mainly done in cooperation with Mass Media Agency of Tigray, ETV and other media.
- Cartoon movie made in local languages for children. Since we have lots of stories that can be transformed/changed into a movie animation can play a big role to make these stories lively and attractive to the children.
- Preparation of animated educational materials that can help students to learn in their native language.
- Simulating heritages. Many heritages and tourist attraction sites are being endangered and animating these heritages could help the nation to maintain them.
- Animating cities, towns, universities, tourism centers and other social interest areas to provide information for those who need it without going to the real site.
- Composing music clips accompanied by animation for the our singers and other artists in accordance with the culture of the society

Since this industry is almost untouched in the whole region though market opportunity for companies investing in this area. People in Tigray are becoming aware of the importance of such technologies and they have already started to use animation products from other foreign countries such as China, USA and Europe. Observations show the people are so eager to use products animated locally that represent their values. Taking this into consideration Mass media and advertisement companies, Universities, colleges, schools and kindergarten, Tigray tourism bureau, Mekelle and other zones tourism bureau, Entertainment companies and singers, Churches, Mosks and other institutions with some

heritage to preserve or promote, City administrations and municipalities and households etc can be potential customers of ICT investment area.

ICT Training Centres

In this era of ICT expansion, people need to stay up to date to cope with the highly changing and dynamic usage of ICT. Long and short term trainings are the main ways to keep civil servants and other employees updated and skilful in their specializations. Therefore, establishing a general ICT training is one feasible and profitable investment area. This also can include specialized ICT trainings like in networking or software engineering.

Some of the feasible training streams can be specialized training centers (Basic computer skills training, Basic networking, Package training and Programming languages training), machines maintenance training center and ICT consultancy Services.

Although there are some ICT training centres in Tigray, these training centres are not capable to providing training at advanced level and International Certification. So opening an ICT training centre can be considered as a profitable business option in the ICT sector in Tigray. Almost all the governmental and private offices are ready to train their employees.

Neighbouring countries such as Sudan, Somalia and Djibouti which have a good diplomatic relationship with Ethiopia can also send their employees to Tigray, Ethiopia for ICT training.

Application Software Development

Software development companies are important in transforming a society from running businesses manually to using specialized and business oriented softwares that can replace the manual process. General purpose applications like access and databases can also be considered software development area.

Both web based and windows applications are feasible and profitable areas to invest.

Another streams in this area include quality control and insourcing. A strong application developing company can be a bench mark to evaluate and test software products. On the other side a software company can in source software projects and develop them taking advantage of the low salary structure in Ethiopia. The following list can give some highlights about what can be done in this area. General and specialized softwares development (Developing Expert systems, Agriculture supporting software/systems, Developing research software, Simulation software, CAD tools, Developing part/full of a software for other companies outside Tigray and Ethiopia, Developing intelligent software, Developing pattern recognition systems, Face recognition systems with application, Speech recognition systems with application, eye recognition systems with application and other biometric systems), Testing and evaluation, Quality assurance, Software development tarinings and Insourcing software projects.

Application software is applicable in every office and business running in Tigray. Therefore, it is better to conclude all businesses and offices in Tigray can be considered as potential customers of such a company.

Computer Networking and Maintenance Services

Computer networking and maintaining them is a big area of investment that could generate an income for investors and improve living conditions of the community. Projects that can be included in this area are Connecting offices/organization and their branches or departments, Core banking and network security, Data Center design and Configuration, Developing software for easily file and data sharing, Maintaining failed networks for different enterprises and Developing surveillance systems for security purposes

Since this industry is almost untouched in the whole region there are a large number of potential customers. Universities, Governmental Organizations, Private businesses, Administration sectors, Hospitals and Youth centres etc can be potential customers.

GIS based application development

This area of investment deals with systems that make use of the Geographical Information Systems features. GIS is a relatively new and widely applicable technology. Many of information systems related to monitoring environmental conditions like traffic control, metrology applications and land management applications are some of the famous application of GIS systems. Land management system, Weather forecasting system, Traffic control systems, Maps and directions pointing applications and Tourist guidance system can be the possible areas identified to help investors get a highlight about what can be done using GIS systems.

This area is less utilized in Tigray or Ethiopia in general. As a new field of technology most of organizations in Tigray do not use GIS, although there are some patterns that show GIS is capturing attention of many people and institutions. This can be seen clearly by the introduction of GIS department in Mekelle University and some private colleges. Therefore, although in its early stage in Tigray, GIS is potentially an important area that can be applied for many organizations around tourism, weather, transportation, land use, security and others.

Security Systems for different offices and homes

This area is totally untouched in Tigray. There are no security and surveillance facilities in most of offices, banks and other businesses. Hence a company investing on this area can make a difference and benefit their selves from the wide range of opportunities in Tigray.

Since this industry is almost untouched in the whole region there are a large number of potential customers. Many governmental and private organizations are looking for solutions to secure their business. Many companies with high sensitivity regarding security are running in the region and there is nothing more urgent need than installing security system. This is easily seen considering banks, supermarket and heritage centers.

Transactional systems supporting on line applications

E-services and online transactional systems are services given using the internet. Many business like banks and transaction organizations are promoting and using internet to facilitate their business with no limit of the location of participants in the service. Some known flavours of e-services include online registration systems (online School registration systems, online License registration systems and online Billing systems), online transactional systems (e-commerce, e-business, e- governance and online auctioning), online education (e-learning, e-library and e-training) and e-banking.

System software development

System applications include the following types of software. Operating system development and customization, Anti-viruses and security tools development, Backup and recovery tools development and System performance enhancement tools development

System software are main components of ICT systems and investors could benefit from it. For example localizing an operating system can help children learn computer systems easily.

Open source development and customization

Developing application software using open source technology can be one option for investor. Reliable application soft ware can be developed using this

technology in a less expensive manner within a short period of time and Customization of open source application.

Since this industry is almost untouched in the whole region there are a large number of potential customers. Thus the people are fully aware of the importance of such technologies and they have already started to use different web based systems and customized systems from other foreign countries such as China, USA and Europe. Therefore, the people are so eager to use products of their own. The range of the customers has no limit it can go beyond the country as the whole if a quality product can be produced.

The projects help the people and companies in their daily activities: such that companies will be more profitable by just using the systems developed for them and also they will reduce unnecessary expenses. Since the population size of Ethiopia is very high (around 80 million), the product will be distributed among thus and this increases its market value.

Neighboring countries which have a diplomatic relationship with Ethiopia will import the product from Tigray, Ethiopia. Ethiopia is known by peace keeping not only it regions but also the neighbouring countries that is why the neighbouring countries rely on Ethiopia and its products.

Computer manufacturing and assembling

Investing in hardware ICT materials manufacturing is another profitable investment area that could attract many investors that can contribute to ICT expansion and mitigate foreign currency spent on importing them. Importing parts and assembling computers is also as important as manufacturing them. The following are some of the feasible projects that a newly established computer parts manufacturing and assembling company can do. Laptop assembling, Desktop assembling, Computer systems performance upgrade (Ram, Disk, CPU, Display and Ports etc), Refurbishment of old computer parts, Computer screen

manufacturing, Mother board assembling and manufacturing and IC/Chips manufacturing

Since this industry is almost untouched in the whole region there are a large number of potential customers. Thus the people are fully aware of the importance of such technologies and they have already started to use different computers and part of computers, as well electronic devices from other foreign countries such as China, USA and Europe. Therefore, the people are so eager to use products of their own and to make computers work in their language and also different electronic devices which solve a lot of troubles. The range of the customers has no limit it can go beyond the country as the whole if a quality product can be produced.

The projects help the people and companies in their daily activities: such that companies will be more profitable by just using the systems developed for them and also they will reduce unnecessary expenses. Since the population size of Ethiopia is very high (around 80 million), the product will be distributed among thus and this increases its market value.

Neighbouring countries can import the product.

Computer Accessories and Networking Devices Manufacturing Industry

Investors can also get involved in accessories manufacturing and get big profits specially in the long run. Accessories that can be manufactured by investors with relatively less complexity and initial investment include the following: Routers, switches, hubs manufacturing, Disks like SD card, CD, USB, Hard disk, Display devices, Input devices, Cables and RJ and External interfaces

Organizations in Tigray are the main potential customers for accessory manufacturing company. Moreover organizations and individuals in Ethiopia and neighboring countries can be considered as customers as well based on the success of the company established

Mobile assembly and production

Mobile technology is among the fast growing technologies at the moment. The number of users is doubling every few years and the sophistication of devices is growing at an alarming rate. An investor who runs such a company will therefore gain their share and contribute to the transformation. The following things can be done by investors who participate in this area.

Production of mobile phones and mobile parts, Production of other small devices like palm top, PDAs, IPAD, Assembly of mobile phones, Building mobile devices from parts and Upgrading and Maintenance

Mobiles are useful devices that are being held and used by everyone. These days it is common to see more mobile phones than the number of family members. Therefore, it is clear that the customers for such investments are everybody in the region. There is also high probability of expanding the market area to whole Ethiopia and beyond.

Mobile applications and Gaming industry

Mobile applications, developing mobile based games for mobiles/ cell phones which support local as well as international languages, developing mobile apps for different purposes such as Information systems, Billing systems, Local social networks and Adverts Etc.

Since this industry is almost untouched in the whole region there are a large number of potential customers. Thus the people are fully aware of the importance of such technologies and they have already started to use different kinds of mobile phones and different mobile apps from other foreign countries such as China, USA and Europe. Therefore, the people are so eager to use products of their own and to make mobile phones and mobile apps work according to the environment and local activities which solve a lot of troubles.

The range of the customers has no limit it can go beyond the country as the whole if a quality product can be produced.

The projects help the people and companies in their daily activities: such that companies will be more profitable by just using the systems developed for them and also they will reduce unnecessary expenses. Since the population size of Ethiopia is very high (around 80 million), the product will be distributed among thus and this increases its market value.

Robotics and Artificial Intelligence

Robotics is a new field of ICT that needs experts and technology at the highest level. It can be considered as the future of ICT by which smart devices can be built and used for different purposes. Building different toy robots for kids, Building robots for educational purposes, Building intelligent robots that increase working performance of companies, Developing intelligent systems for homes and offices, Developing machines which think like human and Developing smart devices that help researchers in their research projects are among the ones that an investor in Robotics can perform.

Although this industry is almost not exploited even in the developed countries, it can be seen as one possible ICT investment option in the region. We can say that there are no companies who are involved in this investment area. So the market opportunity is almost 100% free.